

Beskrivning av område av riksintresse för naturvård

NRO01001 Stockholms skärgård (yttre delen)

Området beskrivs uppdelat på sju delbeskrivningar. Sammanfattande värdeomdöme och beskrivning av skärgårdsområdets huvuddrag finns att läsa inledningsvis.

Sammanfattande värdeomdöme	sid. 1
Stockholms skärgårds huvuddrag	sid. 1
NRO01001.1 Arholma – Söderarm	sid. 3
NRO01001.2 Vidinge – Svartlöga – Lökaö – Harö	sid. 8
NRO01001.3 Norrpada – Svenska Björn – Horssten	sid. 12
NRO01001.4 Sandhamn – Runmarö – Biskopsö	sid. 18
NRO01001.5 Villinge – Fjärdlång – Utö – Nåttarö	sid. 26
NRO01001.6 Öja – Landsortsdjupet	sid. 32
NRO01001.7 Långö – Fifång – Södra Torö – Järflotta	sid. 36

SAMMANFATTANDE VÄRDEOMDÖME

Stockholms skärgård utgör ett världsunikt landskap med utomordentligt stora värden. Skärgårdslandskapet omfattar mer än 30 000 öar och präglas av vackert slipade granit-/gnejsklippor, en sparsam men intressant växtlighet, ett rikt fågelliv samt värdefulla brackvattenmiljöer. Skärgårdsområdet är en övergångszon till högre salthalt söderut och utgör nordligast utbredningsområde för ett antal marina arter. Variation av exponering och hydrografi inom området ger stor variation i artförekomst/artsammansättning - mångsidighet. Genom områdets orördhet och vidsträckta areal utgör det ett viktigt referensområde. Utskärgården bär spår av gammal kulturpåverkan. Området har utomordentligt stora värden och är intensivt utnyttjat av det båtburna friluftslivet.

Fågellivet präglas av dykänder och måsfåglar, med ejdern som karaktärsfågel. Skärgården utgör landets starkaste fästen för havsörn.

STOCKHOLMS SKÄRGÅRDS HUVUDDRAG

Stockholms skärgård med dess drygt 30 000 öar, kobbar och skär, uppvisar stora variationer i t. ex. geologi och klimat vilket ger en mycket mångformad natur. Skärgårdslandskapet – ett till största delen subakvatiskt sprickdalslandskap – präglas av vackert slipade granit-/gnejsklippor i en starkt uppsprucken berggrund.

I den södra delen av Stockholms skärgård uppträder smala stråk av urkalksten. Även den norra delen av skärgården, utanför Upplandskusten är mer eller mindre kalkpåverkad. Här är det dock istället moränen och lerorna som är kalkrika genom påverkan av silurkalken från Gävlebukten. Kalken har en stor men endast lokal inverkan på växtligheten. Floran i Roslagen och utanför liggande skärgård är därför rik på kalkkrävande kärr- och ängsväxter medan kalkbergens flora utanför Sörmlandskusten har drag gemensamma med Ölands och Gotländsk alvar. Påverkan från Gävlebuktens silurkalk ökar mot norr och öster och den är särskilt stor på bl. a. Svenska Högarna och i Stora Nassa.

Kalskärszonen är iögonfallande i Ytterskärgården. Zonen är däremot långt ifrån kal även om det inte finns någon egentlig skog. De större öarnas inre upptas mest av lågväxande mattor av enbuskar eller rishedar. På heden finner man typiska myrväxter. På de yttersta skären ger lavarna liv åt

landskapet och i bergsprickorna växer baldersbrå, styvmorsviol, gul fetknopp, kärleksört och gräslök.

Den lövträdsvegetation som förekommer i ytterskärgården är grovt sett av två slag. Den vanligaste typen är den hönsbärsrika hällmarksbjörkskogen som återfinns t. ex. på Öja.

Den andra typen är en ofta mycket tät ängslövskog med al, asp och ask som dominerande trädslag.

Dagens ängslövskogar har tidigare i stor omfattning nyttjats för slätter så också i ytterskärgården. När boskapsskötseln blev olönsam under 1900-talet och slättermarkerna övergavs växte ängarna snabbt igen och blev ibland nästan ogenomträngliga, som t ex på Öja.

Barrskogszonen når ända ut i ytterskärgården. Vindpinad, förkrympt tall och gran kan återfinnas långt ut i havsbandet. Den salta miljön innebär att växter som är speciellt salttåliga kommer att dominera de strandnära partierna.

Växt- och djurlivet är i flera avseenden mycket intressant och många företeelser är i globalt perspektiv unika. Över huvud taget är länets skärgård och dess fortsättning över Åland och Åbolands skärgård ett gigantiskt filter för havsväxter och många av dem har sina nordgränser i skärgårdsområdet, t ex sodaört, skruvnate och den lilla brunalgen havsris.

Djurlivets sammansättning i ytterskärgården skiljer sig inte så mycket från skärgården i övrigt. Generellt minskar antalet djurarter ju längre ut mot kalkkären man kommer men antalet individer inom arten kan vara högt. Gunnarstenarna och dess övärld hyser den största samlingen av ovanliga skärgårdsfåglar i länet och har därmed ett mycket högt skyddsvärde. Totalt häckar drygt 1 200 par av ett 20-tal arter i detta område. Gråsäl lever i ytterskärgården, bl. a. vid Gunnarstenarna. Dessa arter har minskat kraftigt i antal under senare år men en återhämtning tycks nu ske.

Bland de marina organismerna intar blåmusslan en särställning eftersom den expanderat i takt med havets eutrofiering. Detta har lett till att även ejdern ökat starkt. Numera finns omkring 90 000 ejderpar i skärgården som helhet. Den långa kusten innebär att många fågelarter (omkring 30) häckar inom länets skärgårdsområde. Fågeltätheten blir högre ju längre ut i länets skärgård man kommer. Hälften av de svenska bestånden av bl. a. ejder och labb, samt en fjärdedel av landets bestånd av tobisgrissla, roskarl och tordmule häckar här.

Stockholms skärgård är ett av landets starkaste fästen för havsörn. Bland de hotade arterna märks också ett mindre antal berguvpar.

Som helhet betraktat är fågelbestånden i Stockholms skärgård starka och fågelsamhällena domineras kraftigt av ejder och andra dykänder. Några arter som ökat är skarv, ejder, storskrake och havsörn. Svärta, tobisgrissla och skräntärna har dock minskat under senare år, troligen främst på grund av minkangrepp. I vissa områden är troligen störningar från friluftsliv ett problem för många sjöfåglar.

REGISTERBLAD

Namn och datum: Mattias Jansson (981027 och 990302), Lars Åkerblad (990127)

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I STOCKHOLMS LÄN

Områdesnummer och namn:

NRO01001.1 STOCKHOLMS SKÄRGÅRD; ARHOLMA – SÖDERARM

Kommun: Norrtälje (0188)

Kartblad: 11J NO och 11J SO

Area: Ca. 36 000 ha

Naturgeografisk region: 25 a Roslagens kustnära områden samt 25 b Stockholms yttre skärgård.

Kust/havsregion: IV –Egentliga Östersjön och VI –Ålands hav

Landskapsform: Sprickdalslandskap

Riksvärde

Havslandskap	Utsjö	Fauna		
		Flora		
Skärgårdslandskap	Kusthav	Fauna		
		Flora		
	Bergarter, Glacial skulptur, Jättegrytor, Recent strandbildning, Klapperfält			
	Strandzon	Flora		
		Fauna		
	Strand	Flora		
		Fauna		
	Våtmarkskomplex	Flora		
	Sumpskog			
	Topogent kärr			
	Marin strandäng	Fauna		
	Naturskog, Kustnära	Lövskog, Barrskog, Ädellövskog	Fauna	
			Flora	
	Fauna			
Flora				

Värdeomdöme

Området Arholma – Söderarm ligger i den nordligaste delen av Stockholms skärgård och karaktäriseras av en ovanligt stor örikedom. I området finns tre större öar; Arholma, Idö och Gisslingö, i övrigt består övärlden av mindre kobbar och skär. Skärgårdslandskapet präglas av vackert slipade granit/gnejsklippor, en sparsam men intressant växtlighet, ett rikt fågelliv samt värdefulla brackvattenmiljöer. Utskärgården bär också spår av gammal kulturpåverkan.

Området är en övergångszon till område med högre salthalt och utgör nordligast utbredningsområde för ett antal marina arter. Variation av exponering och hydrografi inom området ger stor variation i artförekomst/artsammansättning - mångsidighet. Genom områdets orördhet och stora areal utgör det ett viktigt referensområde.

Fågellivet präglas av dykänder och måsfåglar, med ejdern som karaktärsfågel. Havsrör förekommer i området.

På delar av Arholma och öarna söder därom samt på Idö finns frodiga ask-hassellundar med en artrik lundvegetation av stort botaniskt intresse. Här finns bl.a. arter som tandrot, storrams, ramslök och olika orkidéer samt ovanliga arter som skogsbingel och hampflockel. På Idskär, norr om Idö, förekommer liten stinksvamp som är sällsynt.

Öarna Västerholmen och Skabbö har en mycket frodig vegetation av ädellövskog och blandskog med rik lundflora. Området är också mycket värdefullt för fågellivet.

På Gisslingö har vissa skogspartier utvecklats fritt i flera trädgenerationer och dessa bedöms vara bland de värdefullaste urskogsartade bestånd som ännu finns kvar i länet. På centrala Gisslingö finns ett intakt topogent kärr vars naturvärden är knutna till kombinationen av myr och naturskog. Området är även ornitologiskt intressant. Fågellivet är artrikt med förekomst av de flesta typiska skogsfågelarterna. På Västerskär, nordost om Gisslingö, finns hållpartier med tydlig glacialsulptur och ovanliga räffelformer. Isräfflorna är vetenskapligt mycket intressanta.

Söderarmsskärgården med sin stora rikedom av skär utgör den örikaste delen i Stockholms skärgård. Den maritima lövskogen finns här representerad. Öarna hyser en typisk skärgårdsflora. Här finns också många kala klippöar med slipade hållar. Norra delen, med bl. a. öarna Vattungarna och Håkanskär, uppvisar en för utskärgården typisk växtlighet med strandängar och rishedar. På dessa öar finns här och var rester av gamla bodgrunder som vittnar om öarnas betydelse under strömmingsfiskeepoken. Söder om Söderarmsleden finns öarna Inre Hamnskär och Stora Ramm-skär, som är bevuxna med al och ask med frodig undervegetation av bl.a. ramslök, stinksyska, handnunneört, Sankt Pers nycklar, storrams, trolldruva, lundelm och rödblåra. Den maritima lövskogen finns här representerad med lågväxta björkar och gropmossar. Havtorn är en karaktärsväxt för Söderarms skärgård.

Fågellivet är mycket rikt. Förutom de typiska skärgårdsfåglarna har observerats ormvråk, duvhök, havsrör, tornfalk, orre och morkulla under häckningssäsong. Gråsäl förekommer i den yttersta delen.

Huvudkriterier: A, B, C, D, E

Förutsättningar för bevarande

Skärgårdens land- och vattenområden måste skyddas mot exploatering och förorenande utsläpp. Ingen nybebyggelse eller tillbyggnad tillåts i den yttre skärgården, stor restriktivitet iaktas i de övriga delarna av riksintresset. Lokalisering av anläggningar för vattenbruk underordnas naturvårdens och friluftslivets intressen. Friluftslivets nyttjande av riksintresset underordnas de faunistiska och vetenskapliga bevarandevärdena. Fastställda skötselplaner genomförs i naturreservaten. Slutavverkning av skog måste i stora delar helt undvikas. Bevarandet av våtmarkers värde kräver

att hydrologin skyddas mot dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt. Avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar och i kantzoner, bör ej utföras.

Inverkan av företag och verksamheter i skärgården

Företag och verksamheter som kan skada skärgårdsmiljön och dess naturvärden kan vara;

- exploatering av stränder för bebyggelse
- ett alltför intensivt friluftsliv, t.ex. under fåglarnas häckningstid
- oljeutsläpp och liknande från sjötrafik (Söderarmsleden genomkorsar området)
- vindkraftverk, kommunikationsmaster
- fiskodlingar
- muddringar

ARHOLMA – SÖDERARM

Arholma – Idöskärgården: Skogsbruk undviks i lundområdena samt på de mindre öarna. Den öppna jordbruksmarken samt ängs- och hagmarker bör hållas i fortsatt hävd. Stor hänsyn bör tas till naturvårdens intressen inom övriga delar av området.

Gisslingö – Korsö: Fri utveckling av skogsmarken inom de naturskogsartade delarna. Inom övrig skogsmark tas stor hänsyn till naturvårdens intressen (plockhuggning).

Söderarms skärgård: Området bibehålls obebyggt utöver nuvarande bebyggelse. Inga anläggningar för friluftslivet.

Säkerställande

Stora delar av Arholma samt Idö är naturreservat. Övriga naturreservat är Skabbö (norr om Lidö) samt Stångskär, Hallskäret samt Stora Sunnkobben. Spjutsten i södra delen av Söderarmsskärgården är fågelskyddsområde.

Strandskydd enligt miljöbalken gäller. Arholma by och Arholma jordregisterområde har ett förordnande enligt 19 § naturvårdslagen i dess äldre lydelse till skydd för landskapsbilden,

Skärgårdens huvuddrag

Arholma brukar räknas som den nordligaste utposten i Stockholms skärgård. Denna ö bjuder, tillsammans med Idö och mellanliggande övärld, på ett omväxlande kulturbetonat skärgårdslandskap. I detta område ryms både mellan- och ytterskärgårdsnatur. Småbrutet skärgårdsjordbruk och gammal bebyggelse på de mellersta delarna av Arholma övergår i småkuperad skogsmark med en del hällmarker och hällmarkstallskog längre norr och öster ut. På öarna söder om Arholma, t.ex. Viberön, Krokholmen, Hummelön och Idskär, förekommer frodiga ask-hassellundar. Sådana finns också på Idö, som dock i huvudsak är barrskogsbevuxen. Speciellt Hummelön bär spår av tidigare lövängsbruk.

Lundområdena på öarna söder om Arholma har stort botaniskt intresse med arter som tandrot, skogsbingel, storrams och ramslök. På Hummelöns nordvästra strand finns ett stort bestånd av den sällsynta hampflockeln. På Idskär har den ovanliga lilla liksvampen påträffats.

Gisslingö och Korsö söder om Idö, är småkuperade och barrskogsbevuxna med odikade fattigkärr och hällmarker. Förutom gårdsbebyggelse på västra Gisslingö är de obebyggda. Stora delar av skogen på Gisslingö har endast i begränsad omfattning påverkats av skogsbruk. Terrängen är svårforcerad på grund av de många kärrmarkerna och den gamla och risiga urskogsartade skogen. De värdefullaste skogsbestånden finns runt och nordväst om den lilla sjön Halsöaren. Det finns skogspartier som utvecklats fritt i kanske flera trädgenerationer på Gisslingö och dessa bedöms vara bland de värdefullaste urskogsartade bestånd som ännu finns kvar i länet.

Söderarmsskärgården med sin stora rikedom av skär utgör en av de örikaste delarna av Stockholms skärgård. Den karaktäriseras av kala klippöar med slipade hållar och en typisk skärgårdsflora. Området hyser ett rikt fågelliv. På vissa öar, t.ex. Stora Rammskär och öarna däromkring, dominerar den maritima lövskogen med al och ask. Undervegetationen är frodig med bl. a. ramslök, storrams, stinksyska, handnulleört, Sankt Pers nycklar och lundelm.

Söderarmsskärgården hade förr stor betydelse för utskärgårdsfisket. Skärgården har varit plats för flera viktiga fiskehamnar och rester av gamla husgrunder finns t. ex. på Håkanskär och Vattungarna. I dag ligger hela skärgården inom militärt skyddsområde/kontrollområde.

Anmärkningar

Stockholms ytterskärgård redovisas till största delen som ett enda skyddsvärt område i Länsstyrelsens naturvårdsprogram (1983). Riksintresseområdet är även av riksintresse för friluftsliv (F AB 1). Arholma är av riksintresse för kulturminnesvården (K AB 619). Skärgården omfattas av särskilda bestämmelser för hushållning med mark och vatten enligt 1 avd. 4 kap. 2 § Miljöbalken; ”Kustområdena och skärgårdarna i Södermanland och Uppland från Oxelösund till Herräng och Singö”.

Referenser

Brusewitz, G mfl, 1992, Värt att se i Roslagens natur.

Elfström E, 1976: Geologiskt intressanta objekt i Stockholms län. Länsstyrelsen i Stockholms län. Rapport nr 1976:12.

Länsstyrelsen 1977:2, Botaniskt värdefulla områden i Stockholms län.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Stockholms läns landsting, 1970: Uddevalla. Strandutredningen.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1983: Fågel och Säl i Stockholms skärgård. Naturvårdsenheten.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1983: Naturvårdsprogram för Stockholms län, del 1. Skyddsvärda områden för naturvård och friluftsliv. Naturvårdsenheten.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1985: Miljöatlas för Stockholms skärgård. Naturvårdsenheten, Stockholm.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1986: Skyddad natur i Stockholms län.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1988: Naturvårdsprogram för Stockholms län del 2, åtgärdsprogram för 1988-1992.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1993: Odlingsbygd i Stockholms län, del 1 – Natur- och Kulturmiljöer.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1993: Odlingsbygd i Stockholms län, del 2 – Äng och Hage.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1993: Ängar och hagar. Rapport nr 1993:18.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1996: Naturkatalog för Stockholms län (remissupplaga).

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1997: Våtmarksinventering i Stockholms län. Rapport nr 1997:1.

Länsstyrelsen i Stockholms län, dec.1996: Fågel- och sälskydd i Stockholms skärgård.

Länsstyrelsen meddelande 1974:16. Områden i Stockholms skärgård speciellt lämpade för friluftsliv. - Strandinventering i Stockholms skärgård med hjälp av flygbilder - en metodikstudie.

Länsstyrelsen meddelande 1981:14. Urskogsartade områden i Stockholms län.

Naturvårdsverket, 1994: Myrskyddsplan för Sverige. Solna.

Nordiska ministerrådet, 1984: Marina reservat i Norden. Rapport från arbetsgrupp inom Nordiska ministerrådet.

Nordström, A & Sjöberg, G.A., 1982: Vägvisare till Skärgården i Stockholms län.

Statens Naturvårdsverk, 1976: Områden av riksintresse för friluftsliv och naturvård. PM 726, Fysisk Riksplanering.

Statens Naturvårdsverk, 1980: Marina reservat - utredning om skyddsvärda områden längs Sveriges kust. SNV PM 1297.

Stockholms läns landsting 1979: Naturresursinventeringen i Stockholms län, del 1 och 4. *Länsstyrelsen meddelande 1976:12*. Geologiskt intressanta objekt i Stockholms län.

Tapper, Per-Göran, 1978: Den maritima lövskogen i Stockholms skärgård. Stockholms universitet botaniska institutionen, meddelande 778/3.

REGISTERBLAD

Namn och datum: Mattias Jansson (981027 och 990302)

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I STOCKHOLMS LÄN

Områdesnummer och namn:

NRO01001.2 STOCKHOLMS SKÄRGÅRD; VIDINGE – SVARTLÖGA – LÖKAÖ – HARÖ

Kommun: Norrtälje (0188), Österåker (0117) och Värmdö (0120)

Kartblad: 10J NV, 10J NO, 11J SV, 11J NO och 11J SO

Area: Ca. 48 100 ha

Naturgeografisk region: 25 b Stockholms yttre skärgård

Kust/havsregion: IV –Egentliga Östersjön

Landskapsform: Sprickdalslandskap

Riksvärde

Skärgårdslandskap	Kusthav	Fauna	
		Flora	
	Bergarter, Recent strandbildning		
	Strandzon	Flora	
		Fauna	
	Strand	Flora	
		Fauna	
	Marin strandäng	Fauna	
	Naturskog, Kustnära	Lövskog, Barrskog,	Fauna
			Flora
	Fauna		
	Flora		

Värdeomdöme

Bullerskär är en ö av morän mitt i Gräsköfjärden. Ön täcks av granskog med höga naturskogskvalitéer. Området är av högsta värde genom barrskogen som täcker större delen av ön samt den rika lundfloran på västra delen. Bulleröområdets opåverkade moränbottnar, med väl utbildade algbälten och med riklig förekomst av blåstång, har mycket högt naturvärde och utgör ett bra exempel på en relativt exponerad ö med denna förhållandevis ovanliga miljötyp.

På Svartlöga finns konglomerat med olika vulkaniska bergarter som innehåller gångar av amfibolit och pegmatit med intressant mineralbildning.

Storö – Bockö – Lökaöområdet: Området utgör häckningslokal för sjöfågel, bl a tobisgrissla, ejder och tärna samt rovfågel. örtrika skogar finns på ett flertal öar. Här växer en lundflora med bl a

myska, trolldruva, tandrot, guckusko och tibast. Inom området finns även marker som tidigare hävdades, t ex för slätter eller jordgubbsodling.

Huvudkriterier: A, B, C, D, E

Förutsättningar för bevarande

Skärgårdens land- och vattenområden måste skyddas mot exploateringar och förorenande utsläpp. Ingen nybebyggelse eller tillbyggnad tillåts i den yttre skärgården, stor restriktivitet iaktas i de övriga delarna av riksintresset. Lokalisering av anläggningar för vattenbruk underordnas naturvårdens och friluftslivets intressen. Friluftslivets nyttjande av riksintresset underordnas de faunistiska och vetenskapliga bevarandevärdena. Fastställda skötselplaner genomförs i naturreservaten. Slutavverkning av skog måste i stora delar helt undvikas. Bevarandet av våtmarkers värde kräver att hydrologin skyddas mot dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt. Avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar och i kantzoner, bör ej utföras.

Inverkan av företag och verksamheter i skärgården

Företag och verksamheter som kan skada skärgårdsmiljön och dess naturvärden kan vara;

- större exploateringar, exploatering av stränder för bebyggelse etc.
- ett alltför intensivt friluftsliv, t.ex. under fåglarnas häckningstid
- oljeutsläpp och liknande från sjötrafik
- förorenande utsläpp från industri, bebyggelse och areella näringar
- vindkraftverk, kommunikationsmaster
- fiskodlingar
- muddringar

VIDINGE – SVARTLÖGA – LÖKAÖ – HARÖ

Bullerskär: Naturskogen undantas skogsbruk.

Storö – Bockö - Lökaöområdet: Området bibehålls utan ytterligare bebyggelse. Inga anläggningar för friluftslivet utöver ett mindre antal sopmajor. Skogsmarken lämnas till största delen för fri vegetationsutveckling mot naturskog. Detta gäller främst Storö, Lökaö, Ytter-Sillö, öarna öster härom, de inre delarna av Bockö och Hemö. I övrigt kan en försiktig plockhuggning för husbehov tillåtas.

Säkerställande

Naturreservat och fågelskyddsområden finns i området. Strandskydd enligt miljöbalken gäller.

Skärgårdens huvuddrag

Bullerskär ligger mitt i Gräsköfjärden, norr om Norröra. Ön är helt uppbyggd av morän, vilket är mycket ovanligt i länet, den saknar hållmarker och klippstränder. Den grovblockiga moränen är kalkpåverkad och täcks av naturskog. Skogen domineras av gran med täta snår av skogstry på sina ställen. Längst i väster finns en torräng och en lund med klibbal och ask.

Den olikåldriga granskogen med träd på upp till ca 160 års ålder uppvisar lång kontinuitet och få spår av mänsklig påverkan. Det finns gott om torrakor och vindfällen. Skogen tillhör de bäst bevarade naturskogsartade områdena i länet. Fältfloran är av lågörttyp med inslag av högorter. Tandrot och hässlebrodd förekommer allmänt, även om mer triviala arter dominerar. I lunden växer bl. a. ramslök.

Havsbottnen i området består närmast Bullerskärs strand av block på vilka det finns ett väl utvecklat blåstångsbälte ner till 5-6 m djup. Alldeles vid ytan förekommer rikligt med grönslick. Nedanför blocken övergår botten i grus- och sedan sandbotten med sparsammare vegetation, främst på enstaka block. Utöver blåstång och grönslick förekommer ett flertal alger och vattenväxter samt bottenlevande djur som t. ex. östersjömussla, hjärtmussla och sandmussla.

Svartlöga har förekomster av konglomerat med olika vulkaniska bergarter som innehåller gångar av amfibolit och pegmatit. Bergarterna innehåller intressant mineralbildning i form av t. ex. almandingranat, corderit, andalusit och antofyllit. På ön finns maritim lövskog, bitvis björkskog med rik förekomst av hönsbär. Svartlöga hyser även värdefulla våtmarker, bl. a. ett kärr med hårstarr och majviva, samt vid Sandviken strandäng med ängsnycklar, kärrknipprot, majviva, slåtterblomma, ormtunga och tätört. Gammal kulturbebyggelse samt en hel del fritidsbebyggelse finns på Svartlöga.

Storö – Bockö - Lökaöområdet, sydost om Möja, består av stora öar där hällmarkstallskog är den vanligaste naturtypen. I lägre partier växer vanlig blåbärsgrenskog, omväxlande med örtrik gran eller blandskog och ibland rena ädellövbestånd. Här finns även marker som tidigare hävdades, t ex för slåtter eller jordgubbsodling. Dessa marker växer nu på sina ställen långsamt igen. De stora öarna ligger väl samlade, men är åtskilda och uppbrutna av markanta förkastningar i berggrunden. Landhöjningen märks särskilt väl där sund grundas upp och växer igen. öster om de stora öarna ligger Skarpöfjärden och många mindre skogsöar och skär på gränsen mot ytterskärgården.

De örtrikaste skogarna finns på Storö, Bockö, Hemö, Ramsmorön och Åverkesö. Här växer myska, trolldruva, tandrot, nästrot och vårärt men också guckusko, svärdsyssla, ramslök, tibast, samt skugglosta och strävlosta. De stora skogsklädda öarna har ett rikt fågelliv och på de mindre, kala öarna finns det gott om kustfågel.

Anmärkningar

Stockholms ytterskärgård redovisas till största delen som ett enda skyddsvärt område i Länsstyrelsens naturvårdsprogram (1983). Bullerskär och Storö – Bockö – Lökaö beskrivs i naturvårdsprogrammet som obj. nr. 88.76, resp. 20.08. Storö – Bockö – Lökaö ingår i Länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet (objekt nummer 20.03). Svartlöga berörs av Våtmarksinventeringen (obj. nr. 11J2G01 och 11J2G02). Riksintresseområdet är även av riksintresse för friluftsliv (F AB 1). Området berörs av riksintressen för kulturminnesvården (K AB 611, 616 och 617). Skärgården omfattas av särskilda bestämmelser för hushållning med mark och vatten enligt 1 avd. 4 kap. 2 § Miljöbalken.

Referenser

Brusewitz, G mfl, 1992, Värt att se i Roslagens natur.

Elfström E, 1976: Geologiskt intressanta objekt i Stockholms län. Länsstyrelsen i Stockholms län. Rapport nr 1976:12.

Länsstyrelsen 1977:2, Botaniskt värdefulla områden i Stockholms län.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Stockholms läns landsting, 1970: Uddevalla. Strandutredningen.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1983: Fågel och Säl i Stockholms skärgård. Naturvårdsenheten.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1983: Naturvårdsprogram för Stockholms län, del 1. Skyddsvärda områden för naturvård och friluftsliv. Naturvårdsenheten.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1985: Miljöatlas för Stockholms skärgård. Naturvårdsenheten, Stockholm.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1986: Skyddad natur i Stockholms län.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1988: Naturvårdsprogram för Stockholms län del 2, åtgärdsprogram för 1988-1992.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1993: Odlingsbygd i Stockholms län, del 1 – Natur- och Kulturmiljöer.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1993: Ängar och hagar. Rapport nr 1993:18.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1996: Naturkatalog för Stockholms län (remissupplaga).

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1997: Våtmarksinventering i Stockholms län. Rapport nr 1997:1.

Länsstyrelsen i Stockholms län, dec.1996: Fågel- och sälskydd i Stockholms skärgård.

Länsstyrelsen meddelande 1974:16. Områden i Stockholms skärgård speciellt lämpade för friluftsliv. - Strandinventering i Stockholms skärgård med hjälp av flygbilder - en metodikstudie.

Länsstyrelsen meddelande 1981:14. Urskogsartade områden i Stockholms län.

Nordström, A & Sjöberg, G.A., 1982: Vägvisare till Skärgården i Stockholms län.

Statens Naturvårdsverk, 1976: Områden av riksintresse för friluftsliv och naturvård. PM 726, Fysisk Riksplanering.

Stockholms läns landsting 1979: Naturresursinventeringen i Stockholms län, del 1 och 4. *Länsstyrelsen meddelande 1976:12.* Geologiskt intressanta objekt i Stockholms län.

Tapper, Per-Göran, 1978: Den maritima lövskogen i Stockholms skärgård. Stockholms universitet botaniska institutionen, meddelande 778/3.

REGISTERBLAD

Namn och datum: Gurli Grönqvist, Mattias Jansson (981027 och 990302), Cecilia Persson (990208)

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I STOCKHOLMS LÄN

Områdesnummer och namn:

NRO01001.3

STOCKHOLMS SKÄRGÅRD; NORRPADA – SVENSKA BJÖRN – HORSSTEN

Kommun: Norrtälje (0188) och Värmdö (0120)

Kartblad: 10J NO, 11J SO och 11K SV

Area: Ca. 122 000 ha

Naturgeografisk region: 25 b Östersjöskusten med skärgårdar: Stockholms yttre skärgård

Kust/havsregion: IV –Egentliga Östersjön

Landskapsform: Sprickdalslandskap

Riksvärde

Havslandskap	Utsjö	Fauna	
		Flora	
Skärgårdslandskap	Kusthav	Fauna	
		Flora	
	Bergarter, Glacial skulptur, Jättegrytor, Recent strandbildning		
	Strand	Flora	
		Fauna	
	Strandzon	Flora	
		Fauna	
	Våtmark	Rikt topogent kärr	Flora
	Marin strandäng	Flora, Fauna	
	Naturskog, Kustnära	Lövsog, Barrskog	Fauna
			Flora
Fauna			
Flora			

Värdeomdöme

Norrpada skärgård: Höga berg med rundade toppar omgivna av frodig maritim lövträdsvegetation karaktäriserar Norrpada skärgård. På Idskär finns en tät skog av enbart idegran.

Röder skärgård: Röder har ett rikt fågelliv. Ejdern dominerar men även silvertärna och tobisgrissla förekommer rikligt. Kolonier av tordmule finns i området.

Svenska Högarna: Området är mycket viktigt för fågellivet, övervintringslokal för alfågel, ruggningslokal för ejder och häckningslokal för jorduggla. Ögruppen Svenska Högarna är en av länets finaste fågellokaler både vad gäller sträckande och häckande arter.

Svenska Stenarna - Svenska Björn - Skarvs Skärgård: Området är ett utomordentligt viktigt uppehålls- och ynglingsområde för gråsäl. Området är viktigt för fågellivet, utpräglat marina arter trivs här t ex ejder, måsfåglar, labb, tordmule och tobisgrissla.

Fredlarna: På öarna i In-Fredel finns strandängar med Adam och Eva, ängsnycklar, klubbglim, m fl. Inom ögruppen Ut-Fredel finns ett rikkärr med bl.a. slätterblomma, myskgräs, älvväxing och hårstarr. I lövsåret på en av öarna finns ett flertal exemplar av den sällsynta svampen mössmurkula (*Verpa conica*). På samma ö finns hampflockel, en raritet i skärgården.

Gillöga skärgårdsområde är en viktig fågellokal med bl. a. kolonier av tordmule och tobisgrissla samt rikligt med svärta och vigg. Området innehåller även viktiga tillhåll för gråsäl.

Stora- och Lilla Nassa skärgård: Utmärkande för fågellivet är det stora antalet svärta, vilken i Stora Nassa har sitt starkaste fäste. Övriga häckande arter är ejder, tobisgrissla och tordmule.

Huvudkriterier: A, B, C, D, E

Förutsättningar för bevarande

Skärgårdens land- och vattenområden måste skyddas mot exploateringar och förorenande utsläpp. Ingen nybebyggelse eller tillbyggnad tillåts i den yttre skärgården, stor restriktivitet iaktas i de övriga delarna av riksintresset. Lokalisering av anläggningar för vattenbruk underordnas naturvårdens och friluftslivets intressen. Friluftslivets nyttjande av riksintresset underordnas de faunistiska och vetenskapliga bevarandevärdena. Fastställda skötselplaner genomförs i naturreservaten. Slutavverkning av skog måste i stora delar helt undvikas. Bevarandet av våtmarkers värde kräver att hydrologin skyddas mot dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt. Avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar och i kantzoner, bör ej utföras.

Inverkan av företag och verksamheter i skärgården

Företag och verksamheter som kan skada skärgårdsmiljön och dess naturvärden kan vara;

- större exploateringar, exploatering av stränder för bebyggelse etc.
- ett alltför intensivt friluftsliv, t.ex. under fåglarnas häckningstid
- oljeutsläpp och liknande från sjötrafik
- förorenande utsläpp från industri, bebyggelse och areella näringar
- vindkraftverk, kommunikationsmaster
- fiskodlingar
- muddringar

NORRPADA – SVENSKA BJÖRN – HORSSTEN

Norrpada skärgård: Öarna bibehålls oexploaterade. Ingen nybebyggelse eller tillbyggnad. Inga anordningar för friluftslivet utöver de befintliga.

Röder skärgård: Öarna bibehålls oexploaterade. Ingen nybebyggelse eller tillbyggnad.

Svenska Högarna: Öarna bibehålls oexploaterade. Fågel- och sälskyddsområdenas tillträdesförbud respekteras. Den kulturhistoriskt värdefulla miljön på Storön bevaras.

Svenska Stenarna - Svenska Björn - Skarvs Skärgård: Området bibehålls oexploaterat. De goda förutsättningarna för fågellivet bevaras. Reproduktionsförutsättningarna för säl förbättras genom minskade utsläpp/tillförsel av miljögifter och föroreningar.

Fredlarna: Området bibehålls oexploaterat.

Gillöga Skärgård: Området bibehålls oexploaterat. Den kulturhistoriskt intressanta bodmiljön bevaras. De goda förutsättningarna för fågelliv och säl bevaras.

Stora- och Lilla Nassa Skärgård: Området skall bibehållas obebyggt utöver nuvarande bebyggelse. Inga ytterligare anläggningar för friluftslivet.

Säkerställande

I området finns fyra naturreservat: Norrpada, Svenska Björn, Svenska Högarne och Stora Nassa. Dessutom finns fem djurskyddsområden: Svenska Björn, Gjusharan, Lygna, Kalken-Lillö och Stora Nassa. (Delar av naturreservaten är även djurskyddsområden.)

Stockholms yttre skärgård med ögrupperna Stora Nassa, Lilla Nassa, Gillöga och Svenska Högarne är upptagna på listan över CW-områden (The Ramsar Convention of Wetlands).

Stora Nassa, Norrpada, Svenska Björn och Svenska Högarne är föreslagna som Natura 2000-områden.

Strandskydd enligt 7 kap 13-17 §§ miljöbalken gäller.

Skärgårdens huvuddrag

Norrpada skärgård: Karaktäristiskt för Norrpada skärgård är höga berg med rundade toppar, vilka omges av en frodig maritim lövträdsvegetation. Närmast stränderna växer alskog och på stenig sluttande mark finner man asp och ask. I markskiktet märks bl.a. storrams, ramlök, ormbär m.m. På Idskär finns en tät, sluten skog av enbart idegran. De större öarnas stränder är blockiga eller branta medan de yttre skären har flacka klippstränder. Flera goda naturhamnar finns i området.

Röder eller Norrskärgården är en av de östligaste platser i skärgården där man kan finna en skyddad hamn. Hamnen ligger på östra sidan av Bodskär (eller Röders Storskär). Här finns en liten by av bodar, vackert samlade på vikens östra sida. Den västra har lämnats obebyggd. Skärgården är karg och domineras av klippor med enbuskar i sprickorna. Större utbredning av lövträd finns endast på Bodskär. Röder har ett rikt fågelliv med täta koncentrationer på de norra och sydöstra skären. Ejdern dominerar men även svärta, silvertärna och tobisgrissla förekommer rikligt. På Ålänningsskäret och Gjusharan finns kolonier av tordmule.

Svenska Björn - Svenska Stenarna - Skarvs Skärgård: Ytterst i skärgården ligger Svenska Stenarna som är en samling kala, ljusa skär. Norr om dessa utbreder sig ett havsområde med ett 20-tal låga skär, s.k. sälbådor. Här finns en av Östersjöns största ansamling av gråsäl. Området utnyttjas under senvintern som ynglingsplats och är också mycket viktig som uppehållsplat under försommarens hårömsning. Långt till havs utanför Svenska Stenarna står Svenska Björn med sin kassunfyr. Svenska Stenarna - Svenska Björn med omgivande vatten är dessutom övervintringslokal för alfågel och en viktig ruggningslokal för ejder.

Skarv ligger ytterst i Stockholms skärgård med kala, av inlandsisen vackert skulpterade klippöar som ligger utspridda eller i grupper på havsvidden. Bodskäret är en labyrint av klippor och grunda vattenbassänger. Området är viktigt för fågellivet och här trivs utpräglade marina arter såsom ejder, måsfåglar, labb, tordmule, tobisgrissla och roskarl. Skarv har sedan medeltiden varit en viktig strömmingsfiskeplats. Stenlabyrinter och ett stort antal ristningar som initialer, båtfigurer, kompassros, samt årtal från 1600-, 1700- och 1800-talen talar om människornas liv och näring här ute

"i övärldens ände". Då fanns flera bodar på Bodskäret, men dessa är sedan årtionden försvunna och Skarv är numera den enda utskärgården helt utan bebyggelse.

Svenska Högarna är en av de yttersta utposterna mot havet. Öarna är låga och bergbundna. Växtligheten består mest av kryp-enbuskar och mattor av ljung och kråkris. Ögruppen är en av länets finaste fågellokaler både vad gäller sträckande och häckande arter. Bland de senare kan nämnas labb och grågås samt stora kolonier med tordmule och sillgrissla. Dessutom häckar här jorduggla, vilket är mycket ovanligt i södra och mellersta Sverige. Den värdefulla ytterskärgårdsnaturen kompletteras på Storön med kulturhistoriska värden, bl.a. en kyrkogård från medeltiden. På ön bedrevs förr ett betydelsefullt kronohamnsfiske med medeltida anor. Den välbekanta fyren, som uppfördes 1874 är i dag automatiserad. Bland kuriositeter kan nämnas två jättegrytor och två stenlabyrinter.

Fredlarna består av två skärgårdar, In-Fredel och Ut-Fredel. In-Fredel är minst och är högre och brantare än den låga, släta Ut-Fredel som ligger något längre ut mot sydost. Öarna har en typisk utskärsvegetation. Mellan klipphällarna på öarna i In-Fredel finns ängsmarker, delvis av strandängstyp, med klibbglim, vejde, kärrvial, Adam och Eva, ängsnycklar m fl. På Östra Vånskar finns rikligt med grådraba. På Stora Vånskar inom ögruppen Ut-Fredel finns ett rikkärr med bl.a. slätterblomma, myskgräs, älvväxing och hårstarr. På strandängen i norra delen av samma ö växer majviva, rosettjungfrulin och ängsnycklar. I lövsnäret på sydvästra Bredskär har den sällsynta svampen mössmurkla (*Verpa conica*) hittats. I sydöstra delen av Bredskär finns hampflockel, en raritet i skärgården.

De låga, flacka och vindpinade öarna i Gillöga skärgård omges av grunda vattenområden. Ofta skiljs öarna endast av smala kanaler och sund. Västerskär, Österskär, Jönsen och Gillöga-Storskär heter de största öarna. Gillöga skärgård är en viktig fågelokal med bl. a. kolonier av tordmule och tobisgrissla samt rikligt med svärta och vigg. De östra delarna av Gillöga skärgård är också ett viktigt ruggningsområde för ejder. Området innehåller även viktiga tillhåll för gråsäl. Gillöga har tidigare varit en viktig fiskeplats.

Ängsskär och Stora Buskskåret är de största öarna i Ängsskärs skärgård. Tidigare fanns här lövängar som hölls öppna genom bete och slåtter, men nu har de vuxit igen och istället dominerar lövskog och täta busksnår. De flesta andra skär i arkipelagen är i stort sett kala. Fågellivet i lövskogen är rikt, med bl.a. näktergal och andra sångare. Fältskiktet domineras av högrörter som älgört och ormbär samt gräs som hässlebrodd. I anslutning till hållar växer bl.a. blodnäva, vildlin och korskovall. Brudsporre förekommer på Ängsskär. Nära stranden växer ängsnycklar, myskgräs, krissla m.fl. Små kärr med bunkestarr och gul svärdsilja finns också på Ängsskär.

Kallskärs skärgård består av låga öar med sönderskurna hållar. I de inre delarna av huvudön Kallskär finns myrmarker och i den sydvästra delen av ön en väl skyddad hamn. Bland träden dominerar klibbal, björk och tall.

Stora Nassa, eller Storskärgården som den också kallas, består av ca 400 väl samlade öar, kobbar och skär, vilka skiljs åt av flader och smala sund. Det är en bergig skärgård med tvära branter och djupa klyftor som t.ex. på den största ön, Stora Bonden. Sprickor fyllda av pegmatit, kvarts eller kalk är vanliga. De centralt belägna öarna är klädda med lågvuxen, knotig björkskog medan de yttre täcks av enbuskmattor eller är vegetationsfria. Fuktängar med kalkindikerande växter förekommer också. Utmärkande för fågellivet är det stora antalet svärta, vilken i Stora Nassa har sitt starkaste fäste.

Stora Nassa skärgård var ett känt kronofiske redan på 1500-talet. En gammal hamn finns på Stora Bondens sydöstra sida där det också ligger gamla hus och sjöbodar. I dag utgör denna skärgård, som har flera naturhamnar, ett betydelsefullt område för friluftslivet.

Öarna i Lilla Nassa skärgård är mindre och mer utspridda än i Stora Nassa. De är oftast helt kala. Även här finns fiskebodan.

Björkskärs skärgård utgörs av de tre större öarna Björkskär, Långskäret och Bodskäret samt ett antal mindre öar och skär. De större öarna är bevuxna med björkskog och i svackorna finns sum-piga partier. Under 1700-talet hade denna skärgård en fast befolkning som livnärde sig på fiske och ett litet jordbruk.

Anmärkningar: Ytterskärgården redovisas som ett enda skyddsvärt område i Länsstyrelsens naturvårdsprogram. Området berör område av riksintresse för friluftsliv F AB 1, samt riksintresse för kulturminnesvård K AB 612. Området omfattas av särskilda bestämmelser för hushållning med mark och vatten enligt 4 kap 1-2, 4 §§ miljöbalken. Storö/Bockö/Stora Nassa/Svenska Hö-garna/Svenska Björn är ett område redovisat som skyddsvärt i rapporter från Nordiska Ministerrådets angående marina reservat i Norden.

Referenser

- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1972: Fågelinventering inom Stora Nassa skärgård. Länsstyrelsen meddelande 1972:6.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1973: Strandutredningen 1970. Länsstyrelsen meddelande 1973:6. Planeringsavdelningen.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1974: Områden i Stockholms skärgård speciellt lämpade för friluftsliv – en metodstudie utförd av T Svensson. Länsstyrelsen meddelande 1974:16. Planeringsavdelningen.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1975: Strandinventering i Stockholms skärgård med hjälp av flygbilder - en metodstudie utförd av L Granath. Länsstyrelsen meddelande 1975:13. Planeringsavdelningen.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1976: Geologiskt intressanta objekt i Stockholms län, inventering utförd av Erik Elfström 1975. Rapport nr 1976:12. Planeringsavdelningen / Naturvårdsenheten.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1977: Inventering av botaniskt värdefulla områden i Stockholms län. Kers L E. Länsstyrelsen 1977:2. Planeringsavdelningen, naturvårdsenheten.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1981: Urskogsartade områden i Stockholms län. Länsstyrelsen meddelande 1981:14.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1983: Fågel och Säl i Stockholms skärgård. Naturvårdsenheten.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1983: Naturvårdsprogram för Stockholms län, del 1. Skyddsvärda områden för naturvård och friluftsliv. Naturvårdsenheten.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1985: Miljöatlas för Stockholms skärgård. Naturvårdsenheten.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1986: Skyddad natur i Stockholms län, Stockholm.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1988: Naturvårdsprogram för Stockholms län del 2, åtgärdsprogram för 1988-1992.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1993: Faunaprojekt - bevakning av djurbestånd i Stockholms skärgård. Rapport 1985-1992.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1993: Odlingsbygd i Stockholms län, del 1 –Natur- och Kulturmiljöer.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1993: Odlingsbygd i Stockholms län, del 2 –Äng och Hage.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1993: Ängar och hagar. Rapport nr 1993:18.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1996: Naturkatalog för Stockholms län (remissupplaga).
- Nordiska ministerrådet*, 1984: Marina reservat i Norden. Rapport från arbetsgrupp inom Nordiska ministerrådet.
- Nordiska ministerrådet*, 1995: Marina reservat i Norden, del 1 – har djur och växter i havet någon framtid? TemaNord 1995:553.
- Nordström, A & Sjöberg, GA*, 1982: Vägvisare till Skärgården i Stockholms län. Länsstyrelsen i Stockholms län och Stockholms läns landsting.

Statens Naturvårdsverk, 1976: Områden av riksintresse för friluftsliv och naturvård. PM 726, Fysisk Riksplanering.

Statens Naturvårdsverk, 1980: Marina reservat - utredning om skyddsvärda områden längs Sveriges kust. SNV PM 1297.

Stighäll C (red.), 1992: Värt att se i Roslagens natur. Norrtälje naturvårdsfond. Bonniers.

Stockholms läns landsting, 1979: Naturresursinventeringen i Stockholms län, del 1 och 4.

Tapper P-G, 1978: Den maritima lövskogen i Stockholms skärgård. Stockholms universitet botaniska institutionen, avdelningen för ekologi, meddelande 78/3.

REGISTERBLAD

Namn och datum: Mattias Jansson (981027 och 990302)

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I STOCKHOLMS LÄN

Områdesnummer och namn:

NRO01001.4 STOCKHOLMS SKÄRGÅRD; SANDHAMN – RUNMARÖ – BISKOPSÖ

Kommun: Norrtälje (0188)

Kartblad: 9J NV, 10J SO, 10J SV, 10J NO och 10J NV

Area: Ca. 59 600 ha

Naturgeografisk region: 25 b Stockholms yttre skärgård

Kust/havsregion: IV –Egentliga Östersjön

Landskapsform: Sprickdalslandskap

Riksvärde

Havslandskap	Utsjö	Fauna	
		Flora	
Skärgårdslandskap	Kusthav	Fauna	
		Flora	
	Glacifluvial randavsättning, Bergarter, Jättegrytor, Recent strandbildning,	Flora	
		Strandzon	Flora
	Fauna		
	Strand	Flora	
		Fauna	
	Myrkomplex	Sumpskog	Flora
		Rikt topogent kärr	
	Marin strandäng	Fauna	
	Naturskog, Kustnära	Lövskog, Barrskog, Ädellövskog	Fauna
			Flora
	Fauna		
Flora			

Värdeomdöme

Västra Skarp-Runmarö, Vindalsö och Eknö: Dessa öar nordost om Runmarö domineras av hällmarkstallskog, men öarna har även frodigare vegetationstyper som ädellövskog med inslag av rik

flora. Berghällar av urkalksten hyser andra speciella växter. Området har mycket höga naturvärden, främst genom den rika växtligheten och områdets betydelse för fågellivet.

Sandön är av högsta naturvärde genom den särpräglade sandmiljön. Sandavlagringen bildades under den senaste inlandsisens avsmältning. Sandön kan utgöra en länk mellan den mellansvenska israndzonen och dess finländska motsvarighet Salpausselkä. Den här typen av israndavlagring är ovanlig i Stockholms skärgård och Sandön är den i särklass största av dem. På sina håll har vinden format sanden till dyner. Ett par, eller egentligen en dubbel, jättegryta, som kallas Havsfruns grotta finns på ön.

Runmarö är ett av länets floristiskt rikaste områden. Östra delen av ön består av urkalksten vilket är den huvudsakliga förutsättningen för öns särpräglade vegetation. Rikkärret/sumpskogen Purren på Runmarö har mycket höga botaniska värden.

Munkö är av högsta naturvärde genom dess mycket rika flora och rika djurliv. Storön är av mycket högt värde, främst genom den gamla, orörda skogen.

Bötsholmen – Brännholmen – Ladholmen – Limskären: Området har mycket högt naturvärde genom den rika växtligheten, öarnas betydelse för fågellivet samt förekomsten av kambrisk sandsten.

Nordöstra Nämjö är av högsta naturvärde genom naturskogen, den rika, kalkgynnade växtligheten och det rika fågellivet.

Södra Uvön, Mörtö och Mörtöklobb: Området är av högsta naturvärde genom dess särpräglade växtlighet. Mörtö anses ha den rikaste kalkhällsfloran i länet.

Bullerö - Långviksskär - Biskopsö: Fågellivet i området är rikt med bl. a. ejder, svärta, stor- och småskrake, grågås, måsfågel och en av länets största tordmulekolonier. På Biskopsön finns sedan 1910-talet en dovhjortstam. Bullerön har varit bebodd sedan 1600-talet ända fram till vår tid.

Huvudkriterier: A, B, C, D, E

Förutsättningar för bevarande

Skärgårdens land- och vattenområden måste skyddas mot exploatering och förorenande utsläpp. Ingen nybebyggelse eller tillbyggnad tillåts i den yttre skärgården, stor restriktivitet iakttas i de övriga delarna av riksintresset. Lokalisering av anläggningar för vattenbruk underordnas naturvårdens och friluftslivets intressen. Friluftslivets nyttjande av riksintresset underordnas de faunistiska och vetenskapliga bevarandevärdena. Fastställda skötselplaner genomförs i naturreservaten. Slutavverkning av skog måste i stora delar helt undvikas. Bevarandet av våtmarkers värde kräver att hydrologin skyddas mot dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt. Avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar och i kantzoner, bör ej utföras.

Inverkan av företag och verksamheter i skärgården

Företag och verksamheter som kan skada skärgårdsmiljön och dess naturvärden kan vara;

- större exploatering, exploatering av stränder för bebyggelse etc.
- ett alltför intensivt friluftsliv, t.ex. under fåglarnas häckningstid
- oljeutsläpp och liknande från sjötrafik
- förorenande utsläpp från industri, bebyggelse och areella näringar
- vindkraftverk, kommunikationsmaster
- fiskodlingar
- muddringar

Säkerställande

Naturresevat och fågelskyddsområden finns i området. Strandskydd enligt miljöbalken gäller i området. Bullerö, Långviksskär och Biskopsö (1967-12-05, 1983-12-22, 1983-06-29) är några av naturresevatena. Samtliga har fastställda skötselplaner. Rågskär och Koskären – Fäskären - Asp-skär samt Bäckskär - Långskär är fågelskyddsområden. Bullerö – Bytta är Natura 2000-område.

Skärgårdens huvuddrag

Västra Skarp-Runmarö, Vindalsö och Eknö: Dessa öar nordost om Runmarö domineras av hällmarkstallskog, men öarna har även frodigare vegetationstyper som ädellövskog med inslag av rik flora. Berghällar av urkalksten hyser andra speciella växter. På Skarp-Runmarö växer ädellövskog i svackorna tvärs över den västra delen av ön. De lägre partierna på de båda andra öarna är bevuxna med gran och/eller triviala lövträd. På Skarp-Runmarös norra del finns kustexponerade kalkstenshällar. Botaniskt sett är Skarp-Runmarö mest intressant. Klipphällarna med urkalksten har en för denna naturtyp karaktäristisk ört- och kryptogamflora. I ädellövskogspartierna med företrädesvis alm, lind och ask är floran rik. Här kan man t ex finna underviol, myska, tandrot, tibast, strävlost och svärdsyssla.

Delar av området är här stora värden för fågellivet.

En del fritidsbebyggelse finns på de tre öarna. Friluftslivet har ett betydande intresse av dessa öar genom de goda möjligheter till bad och strövande som erbjuds. Här finns även flera bra, naturliga natthamnar för fritidsbåtar.

Sandön består som namnet anger till största delen av sand. Sandavlagringen bildades under den senaste inlandsisens avsmältning. Öns vegetation är liksom dess geologi mycket ovanlig för länet. Sandön har även värden för rastande sjöfågel vintertid och rastande seglare sommardag.

Endast ett fåtal hällpartier finns längs stränderna. Vegetationen är präglad av det sandiga underlaget vilket gör att en lågvuxen tallhed med kråkbär är helt dominerande. Bebyggelse är koncentrerad till Sandhamn i nordost och Trovill i sydost. Förutom ett strandavsnitt i sydväst är även stränderna bebyggda.

Eftersom sandstränder är en för Stockholms skärgård mindre vanlig naturtyp innehåller öns stränder växter som är ovanliga i länet t. ex. strandkvickrot, sandstarr, marviol och sandrör som här har sin nordligaste växtplats. Vid stranden växer även den mycket ovanliga spetsfingerörten. Den botaniskt mest värdefulla sandstranden ligger i sydsydost.

Vattenområdet kring Sandön brukar vara isfritt även under hårda vintrar då stora flockar av sjöfågel uppehåller sig här. Vanligast är vigg, knipa, alfågel och storskrake. På tallheden finns nattskärna.

Geologiskt har sanden sin förklaring som en s. k. israndavlagring som bildades när landisen drog sig tillbaka. Sandön kan utgöra en länk mellan den mellansvenska israndzonen och dess finländska motsvarighet Salpausselkä. Den här typen av geologiska bildningar är ovanlig i Stockholms skärgård och Sandön är den i särklass största av dem. På sina håll har vinden format sanden till dyner. Ett par, eller egentligen en dubbel, strandgryta (jättegryta), som kallas Havsfruns grotta finns på ön. Dessa sägenomspunna hålor i berget har urholkats av stenar som vågor eller strömmande vatten har roterat.

Sandhamn är ett mycket välkänt mål för seglare. Det går även lätt att åka till Sandhamn med kollektivbåt. Här finns flera hamnar för fritidsbåtar, service (t. ex. affär och telefon), strövmarker och som tidigare nämnts sandstränder.

Runmarö: Runmarö är ett av länets floristiskt rikaste områden. Östra delen av ön består av urkalksten vilket är den huvudsakliga förutsättningen för öns särpräglade vegetation. Ön hyser ett flertal rödlistade arter, främst kalkgynnade växter. Runmarö har även andra höga värden, bl. a. för friluftslivet. Våtmarken Purren ingår i den nationella myrskyddsplanen.

Området är till största delen barrskogsklätt med framför allt tall, men även gran förekommer. De gräs- och örtrika tallskogar som finns här påminner kanske mest om Öland eller Gotland. Lövsko-gen, som upptar mindre ytor, domineras av ask. Lundartade områden finns mellan Kasviken och Vitträsk. Här finns även klibbalsumpskog och öppna kärr med rikkärrsflora. Genom Runmarö går ett kalkstråk som bildar ett av länets största områden med hållar av urkalksten och kalkrik mark. Stora öppna kalkhällmarker finns i första hand väster om sjön Vitträsk och i partiet mellan Vitträsk och Noreträsk. Kalken är en förutsättning för en stor del av Runmarös särpräglade och mycket rika flora.

Runmarö anses med rätta vara ett av skärgårdens floristiskt värdefullaste områden. Bl. a. är över hälften av landets 40 orkidéarter funna på Runmarö. Ingen annan plats i landet kan på ett så begränsat område uppvisa så många arter. Området utgör länets enda växtplats för många örter och kryptogamer. Speciellt anmärkningsvärda är kalkhällarna. Ett urval ur en mycket lång artlista omfattar axveronika, vildlin, grusbräcka, vårarv, mjuknäva, duvnäva, murdraba, stenkrassing och grusslok samt orkidéer som brudsporre, skogsknipprot och svärdsyssla. Svartbräken, hällebräken, fjällhällebräken och murruta får representera den rika ormbunksfloran här.

Även de skogbevuxna lägre partierna är ofta mycket örtrika med exempelvis orkidéarter som nattviol, jungfru Marie nycklar, Adam och Eva, tvåblad, och svärdsyssla. Vid Östersjöfladen finns strandängar med bl. a. majviva, ormtunga, ängsgentiana, bunge, hårstarr, loppstarr och brudsporre. Betad skog och hagmarker finns bl. a. väster om Vitträsket. Små åkerlappar hyser ålderdomliga åkerogräs som korndådra, nattglim, færtunga och luddveronika.

Runmarö har jämförelsevis många sjöar, 9 st, av olika storlek. Flertalet är grunda men även några djupare förekommer. Uppebyträsk är djupast, som mest ca 10 m. Sjöarna är kalkpåverkade i större eller mindre grad och är alltså inte hotade av försurning. De är näringsfattiga och flertalet har klart vatten.

Silverträsk, den minsta av sjöarna, skiljer sig från de övriga genom att den är omgiven av näringsfattiga gungflyn som mot fastare mark övergår i skog. På grungflymattorna växer bl. a. hjortron, alla landets tre arter av sileshår, vitag samt myggblomster. Vattnet i sjön är brunfärgat. Vattenvegetationen är sparsam, vilket är normalt för brunvattensjöar, och domineras av nordnäckros och en storvuxen kransalg.

Viträsk, den till ytan största av sjöarna, är en god representant för de kraftigt kalkpåverkade sjöarna. I sjön finns stora mattor av kransalger, bl. a. den rödlistade *Chara hispida*. Här växer också flera olika arter av nate, arter som är vanliga i brackvatten men sällsynta i sötvatten. Även bottenfaunan omfattar intressanta arter.

Mellan Vitträsk och Kasviken ligger våtmarken Purren med klibbalsumpskog och rikkärr. Våtmarken har mycket höga botaniska värden.

Uppebyträsk, strax norr om Vitträsk, får representera sjöar med mindre stark kalkpåverkan. Här är vegetationen delvis annorlunda, än i de mer kalkrika sjöarna, med bl. a. riklig förekomst av trubbnate.

Stränderna kring de kalkrika och grunda sjöarna Vitträsk och Noreträsk är också av botaniskt intresse med arter som klockpyrola och kärrspira. Uppebyträsk omges av både kalkrika och sura bergarter med artrika växtsamhällen vid stränderna.

Runmarös blomsterrikedom gör den mycket värdefull för många fjärilar och skalbaggar. Den rika faunan av dessa insektsgrupper innehåller bl. a. apollofjäril, slåttergräsfjäril och kvickgräsfjäril. Skogsmarkerna hyser ett värdefullt fågelliv.

Runmarö nås lätt med Vaxholmsbåt och har även stor betydelse som utflyktsmål för det båtburna friluftslivet. Speciellt de nordöstra delarna av ön har stränder som är mycket lämpliga för bad och strövande.

Storön – Risselö – Ängsholmen – Munkö: Detta nordsydliga stråk av öar sydväst om Runmarö har en kalkhaltig berggrund med en särpräglad och rik flora. Här finns orörd barrskog, lundar och blandskogar präglade av äldre hävd. Med undantag av Munkö och de mindre öarna finns en del spridd fritidsbebyggelse i området.

På öarna finns många uppstickande urkalkstenshällar. Mellan hällmarkerna finner man örtrik barrskog, lövskog och lundar. Floran är rik och särpräglad med många ovanliga arter. Den intressanta kalkstensfloran uppträder här och var på öarna, men de kanske värdefullaste kalkhällarna finns på Munkös västra strand.

Hela området är av stort värde för fågellivet. Mås- och tärnfåglar dominerar, men även tobisgrissla finns, bl. a. på Tistrakobben.

Munkö är präglad av tidigare skogsbete och slåtter. Här är skogspartierna ofta igenväxta och snåriga. Över huvud taget är Munkö mycket örtrik, vilket gör ön till en av de botaniskt värdefullaste i skärgården. I lundområden med lönn, alm, lind och ask växer exempelvis vårärt, ramslök, myska, vippärt, tandrot, underviol, strävlost och lundskäfting. Kalkhällarna hör till länets artrikaste. Här växer bl. a. Adam och Eva, backsippa, stenkrassing, kalktrav, murruta, solvända och axveronika. Bland övriga arter som märks på Munkö kan nämnas guckusko, Sankt Pers nycklar och svärdsysla samt en rik förekomst av idegran.

Bland småöarna bör särskilt Kalkkobben söder om Munkö nämnas. Där växer bl. a. kalkgynnade arter som brudsporre, axveronika och grusslok.

Även på Storön finns intressanta lundområden, men här är naturvärdena främst knutna till orörd gammelskog av gran och på hällmarkerna tall. Sumpstråk, hällmarksryggar och god förekomst av död ved gör skogen svårframkomlig men också värdefull för många mossor och vedsvampar. Hällmarkernas kalkflora är intressant med bl. a. brandnäva, glansnäva och grusslok.

Lövskogspartierna på Ängsholmen innehåller örter som Sankt Pers nycklar, majviva, skogsbingel och skogslök.

Bötsholmen – Brännholmen – Ladholmen – Limskären har en vegetation och geologi liknande Runmarö. Dessa är ofta bevuxna med barr- eller blandskog. På flera av öarna finns hällmarker med urkalksten och en karaktäristisk kalkflora. Kalkhällarna märks främst på Skabban samt Stora och Lilla Limskären. Här växer bl. a. fältmalört, grusslok, blodnäva, axveronika, klibbarv samt ormbunkar som murruta och fjällhüllebräken. Övriga öar med artrik kalkflora är Ladholmen och Brännholmen. Där finns dessutom, liksom på Bötsholmen, flera lundpartier vilket i övrigt är ovanligt inom denna skärgårdsdel. Även de barrskogsbevuxna delarna av Ladholmen och Brännholmen hyser en intressant flora med rikt örtinslag.

Käringkobbarne är värdefulla fågelskär med bl. a. ejder, tärna och måsfågel.

Bötsholmens berggrund är av geologiskt intresse då den består av den för länet ovanliga kambriska sandstenen.

Nordöstra Nämdö och Boskapsön: Nordöstra Nämdös berggrund består av urkalksten. En särpräglad och rik flora växer på kalkhällarna. Här finns även gammal barnnatureskog och öppna betesmarker. Boskapsöns gamla odlingsmarker ligger åter under hävd. Skogsmarkerna på såväl Nämdö som Boskapsön hyser ett värdefullt fågelliv.

På nordöstra Nämdö omväxlar kala eller tallbevuxna hållmarker med gammal gran- och blandskog i de lägre partierna. Även rena lövbestånd förekommer. Barrskogen är i branterna urskogsartad och delvis mossrik och har troligen en lång obruten kontinuitet. En del marker hävdas fortfarande, vid Långvik finns t. ex. öppna hagmarker.

Kalkhällsfloran är särskilt rik i nordost vid Nämdö böte. Här finns många örter och kryptogamer som annars är mindre vanliga, t. ex. skärmstarr, dvärghäxört och kalkkammossa. Kring Nämdö böte finner man också fuktiga partier med intressanta växter som svärdsyssla, kärrknipprot och majviva. Även blandskogen mitt i området är örtrik med bl. a. sårlåka, svart trolldruva, nästrot och dvärghäxört. De hävdade markerna innehåller en del intressanta arter. Den öppna hagmarken hyser bl. a. kattfot, stagg, vildlin, solvända och brunklöver. På strandängen hittas gulkämpar, blankstarr och rikligt av smultronklöver.

Boskapsön domineras av igenvuxna ängs- och hagmarker. Fragment av hävdgynnad flora finns dock kvar. Odlingsmarkerna har delvis restaurerats och fårbeta har återupptagits på ön. Vissa områden slåttas. Bergshöjdernas tallar är lågvuxna och knotiga. Från östra sidan av ön har man en vidsträckt utsikt mot havet.

Södra Uvön, Mörtö och Mörtöklobb ligger sydväst om Nämdö. Berggrunden innehåller urkalksten och vegetationen präglas av barrskog. Området hyser en mycket rik kalkflora med en del arter som är mycket ovanliga i länet.

Öarna präglas av delvis tallbevuxna hållmarker och en örtrik barrblandskog i svackorna. På Mörtö finns en insjö, Träsket. Bebyggelsen på Mörtö är koncentrerad till den sydöstra kustens mellersta del. Södra Uvön och Mörtöklobb är så gott som obebyggda.

Kalkhällsfloran är rik och likartad på de tre öarna. Intressantast är den dock på Mörtö, som räknas till en av länets rikaste öar vad beträffar kalkhällsflora. Längs den västra stranden samt i norr finns naturligt trädfria hållmarker med urkalkstensberggrund och rik växtlighet. På hållarna växer bl. a. axveronika, stenkrassing, murruta och fjällhüllebräken. Fältsvädd förekommer rikligt på Mörtö, ön är dess enda kända växtlokal i denna del av landet. Mörtös kryptogamflora är artrik och särpräglad med bl. a. flera intressanta mossarter. På kalkberg finns t. ex. kalkkuddmossa, kalkdvärgmossa, orange lansmossa, samt i våta marker gyllenmossa, stor skedmossa och filtrundmossa. På Mörtöklobb finns ett anmärkningsvärt fynd av alvararv.

Bulleröarkipelagen omfattar ca 900 öar, kobbar och skär. Öarna har en kuperad terräng med hållmarker och sänkor. Sänkorna är gamla havsvikar som genom landhöjningen har torrlagts och blivit god grogrund för växter. Vegetationen är omväxlande men typisk för den yttre skärgården. Stora delar av Bullerön består av lövskog med björk och al. Skogen, som tidigare nyttjades både för slåtter och bete, uppblandas med kärr, rishedar och lavklippor.

På Bullerö finns Bruno Liljefors jaktstuga som numera är naturum. Äldre ängs- och betesmarker finns annars främst på Rågskår. De mindre öarna och skären är oftast helt trädlösa.

Fågellivet i området är rikt med bl a ejder, svärta, stor- och småskrake, grågås, måsfågel och en av länets största tordmulekolonier.

Bullerön har varit bebodd året om från 1600-talet fram till vårt sekel. Förutom fisket kunde man hålla sig med några kor och en del får. Ännu kan man se odlingsspår och gamla husgrunder på ön.

Kring Kallskär, Långviksskär, Kummelskär och Söderö grupperar sig ca 300 öar, kobbar och skär. Ögruppen är splittrad i mängder av vikar, sund och floder som är fyllda med grynnor. På de större öarna växer en maritim, lågvuxen björkskog i svackor mellan flacka hållmarker. Övriga öar är trädlösa.

Långviksskär befolkades i början av 1800-talet och vid sekelskiftet bodde ett 20-tal personer i den lilla byn på ön. Fortfarande finns här en bofast familj.

Öarna i skärgården kring Biskopsön är tämligen låga med flacka strandklippor och djupa vikar. De ligger i den maritima lövskogszonen. Fågellivet är intressant, framför allt under vårstrecket, då man kan höra rödhake, gärdsmyg, rödstjärt, härmsångare, svarthätta, rödvingetrast m fl. På Biskopsön finns sedan 1910-talet en dovhjortstam. De mindre öarna i söder och öster är mycket fina fågellokaler med bl a kolonier av tärnor, gråtrut, tobisgrissla och tordmule. Fladerna söder om Biskopsön är viktiga fiskevatten för silvertärna och skräntärna. Här uppehåller sig även havsörn och labb.

Anmärkningar

Stockholms ytterskärgård redovisas till största delen som ett enda skyddsvärt område i Länsstyrelsens naturvårdsprogram (1983). Inre delar av riksintresseområdet beskrivs i naturvårdsprogrammet som obj. nr. 20.13, 20.14, 20.15, 20.21, 20.22, 20.25 och 20.27. Området berörs av Länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet (objekt nummer 20.10 – 20.17). Purren på Runmarö ingår i Våtmarksinventeringen och Myrskyddsplanen (obj. nr. 10J5D01 resp. AB09). Riksintresseområdet är även av riksintresse för friluftsliv (F AB 1). Området berörs av riksintressen för kulturminnesvärden (K AB 607, 609 och 610). Skärgården omfattas av särskilda bestämmelser för hushållning med mark och vatten enligt 1 avd. 4 kap. 2 § Miljöbalken; ”Kustområdena och skärgårdarna i Södermanland och Uppland från Oxelösund till Herräng och Singö”.

Referenser

- Elfström E*, 1976: Geologiskt intressanta objekt i Stockholms län. Länsstyrelsen i Stockholms län. Rapport nr 1976:12.
- Länsstyrelsen* 1977:2, Botaniskt värdefulla områden i Stockholms län.
- Länsstyrelsen i Stockholms län och Stockholms läns landsting*, 1970: Uddevalla. Strandutredningen.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1983: Fågel och Säl i Stockholms skärgård. Naturvårdsenheten.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1983: Naturvårdsprogram för Stockholms län, del 1. Skyddsvärda områden för naturvård och friluftsliv. Naturvårdsenheten.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1985: Miljöatlas för Stockholms skärgård. Naturvårdsenheten, Stockholm.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1986: Skyddad natur i Stockholms län.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1988: Naturvårdsprogram för Stockholms län del 2, åtgärdsprogram för 1988-1992.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1993: Odlingsbygd i Stockholms län, del 1 – Natur- och Kulturmiljöer.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1993: Odlingsbygd i Stockholms län, del 2 – Äng och Hage.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1993: Ängar och hagar. Rapport nr 1993:18.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1996: Naturkatalog för Stockholms län (remissupplaga).
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1997: Våtmarksinventering i Stockholms län. Rapport nr 1997:1.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, dec.1996: Fågel- och sälskydd i Stockholms skärgård.
- Länsstyrelsen meddelande 1974:16*. Områden i Stockholms skärgård speciellt lämpade för friluftsliv. - Strandinventering i Stockholms skärgård med hjälp av flygbilder - en metodikstudie.

Länsstyrelsen meddelande 1981:14. Urskogsartade områden i Stockholms län.
Naturvårdsverket, 1994: Myrskyddsplan för Sverige. Solna.
Nordiska ministerrådet, 1984: Marina reservat i Norden. Rapport från arbetsgrupp inom Nordiska ministerrådet.
Nordström, A & Sjöberg, G.A., 1982: Vägvisare till Skärgården i Stockholms län.
Statens Naturvårdsverk, 1976: Områden av riksintresse för friluftsliv och naturvård. PM 726, Fysisk Riksplanering.
Statens Naturvårdsverk, 1980: Marina reservat - utredning om skyddsvärda områden längs Sveriges kust. SNV PM 1297.
Stockholms läns landsting 1979: Naturresursinventeringen i Stockholms län, del 1 och 4.
Tapper, Per-Göran, 1978: Den maritima lövskogen i Stockholms skärgård. Stockholms universitet botaniska institutionen, meddelande 778/3.

REGISTERBLAD

Namn och datum: Gurli Grönqvist, Mattias Jansson (981027, 990203 och 991001), Anders Plenker-Tind (990129).

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I STOCKHOLMS LÄN

Områdesnummer och namn:

NRO01001.5

STOCKHOLMS SKÄRGÅRD; VILLINGE – FJÄRDLÅNG – UTÖ – NÅTTARÖ

Kommuner: Värmdö (0120) och Haninge (0136)

Kartblad: 9I NO och 10J SV

Area: Ca. 51 000 ha

Naturgeografisk region: 25 c, Sörmlands (och norra Götalands) skärgårdar.

Kust/havsregion: IV –Egentliga Östersjön

Landskapsform: Sprickdalslandskap

Riksvärde

Havslandskap	Utsjö	Fauna	
		Flora	
Skärgårdslandskap	Kusthav	Fauna	
		Flora	
	Bergarter, Mineral, Glacial skulptur, Recent strandbildning		
		Strand	Flora
	Fauna		
	Strandzon	Flora	
		Fauna	
	Våtmarkskomplex	Flora	
		Sumpskog	
		Topogent kärr	
	Marin strandäng	Fauna	
	Naturskog, Kustnära	Ädellövskog	Fauna
			Flora
	Fauna		
Flora			

Värdeomdöme

Villinge-Boskapsö: Öarna i området är flacka och stränderna är på flera ställen långgrunda och består huvudsakligen av grus och sand. Öarna är omgivna av grunda flader. Fågellivet är rikt, ejder dominerar i antal. Här påträffas även tobisgrissla och labb.

Fjärdlång - Ängsön - Marskär - Huvudskär: Vissa av områdets skogsbestånd har karaktär av urskog. Djurlivet är rikt, bl. a. finns flera par av den ovanliga berganden.

Sundby: Tillgången på kalk i området gör att vegetationen på sina håll är mycket rik. Ädellövskogen vid Varnö innehåller en lundflora med arter som lundslok, tandrot, underviol, spenört och sårläka. Ett annat område har en rik flora med bl. a. för södra skärgården ovanliga orkidéarter. En rik mossflora samt örtbackar med exempelvis skogslök och kanelros förekommer också. Området har även stora värden för fågelfaunan.

Norra Utö: Utö är geologiskt intressant. Förutom kalksten och de vanliga urbergsarterna förekommer malmer med innehåll av bl. a. järn, zink, bly och silver och en del ovanliga mineral. I området finns väl bevarade strukturer i den sedimentära berggrunden. Området präglas i stor utsträckning av gruvbyn med sina gamla gruvhål, varphögar och byggnader. Utös järngruvor är bland de allra äldsta järngruvorna i Sverige med anor från medeltiden. Kalkbergsskogen innehåller arter som stenkrassing, axveronika, grusbräcka, klibbarv samt i skrevorna kungsmynta tillsammans med ormbunkar som fjällhüllebräken och murruta. På Utö ängsholme finns betade, ekdominerade lundar. Lundfloran innehåller en del ovanligare växter. Ekarna har en rik lavflora.

Runt Utö, Ålö och Nåttarö finns flera flader som är värdefulla för fågellivet och för fiskars reproduktion. Hela området är rikt på ejder och måsfågel.

Nåttarö: Vid Slungborgsudd finns ett orört och värdefullt våtmarkskomplex som består av topogent kärr och sumpskog.

Huvudkriterier: A, B, C, D, E

Förutsättningar för bevarande

Skärgårdens land- och vattenområden måste skyddas mot exploatering och förorenande utsläpp. Ingen nybebyggelse eller tillbyggnad tillåts i den yttre skärgården, stor restriktivitet iaktas i de övriga delarna av riksintresset. Lokalisering av anläggningar för vattenbruk underordnas naturvårdens och friluftslivets intressen. Friluftslivets nyttjande av riksintresset underordnas de faunistiska och vetenskapliga bevarandevärdena. Fastställda skötselplaner genomförs i naturreservaten. Slutavverkning av skog måste i stora delar helt undvikas. Bevarandet av våtmarkers värde kräver att hydrologin skyddas mot dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt. Avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar och i kantzoner, bör ej utföras.

Inverkan av företag och verksamheter i skärgården

Företag och verksamheter som kan skada skärgårdsmiljön och dess naturvärden kan vara;

- större exploatering, exploatering av stränder för bebyggelse etc.
- ett alltför intensivt friluftsliv, t.ex. under fåglarnas häckningstid
- oljeutsläpp och liknande från sjötrafik
- förorenande utsläpp från industri, bebyggelse och areella näringar
- vindkraftverk, kommunikationsmaster
- fiskodlingar
- muddringar

SKÄRGÅRDSOMRÅDET VILLINGE – FJÄRDLÅNG – UTÖ – NÅTTARÖ

Sundby: Avsteg från egentligt skogsbruk i delar av området, t ex kring Vintingen-Varnö. Sjöarna bevaras orörda. Skärgården utanför Ornö bibehålls oexploaterad.

Fjärdlång-Ängsön-Marskär-Huvudskär: Huvudskärsarkipelagen bibehålls utan ytterligare bebyggelse, inga ytterligare anläggningar för friluftslivet.

Utö: Genomförandet av skötselplan för naturreservatet Utö.

Säkerställande

Fem naturreservat och fyra fågelskyddsområden ingår i området Villinge – Nåttarö.

Villinge-Boskapsö har skyddats som naturreservat och skötselplan har fastställts.

Sundby naturreservat omfattar sydöstra delarna av Ornö och stora delar av övärlden sydost därom. Fastställd skötselplan finns.

Naturreservatet Fjärdlång omfattar större delen av huvudön, Långholmen, Ängsön-Marskär och en stor del av skären sydost därom. Fastställd skötselplan finns.

Hela Huvudskärsarkipelagen utom Alandskär är avsatt som naturreservat. Fastställd skötselplan finns.

Utö naturreservat omfattar norra delen av Utö med Gruvbyn och ett antal öar nordväst om Gruvbyn. Fastställd skötselplan saknas.

Förutom reservaten finns fyra fågelskyddsområden inom detta skärgårdsområde (Nåttaröfladen, Grän, Rönkläpparna och Torrmulen). Inom dessa områden gäller tillträdesförbud under fåglarnas häckningstid.

Naturreservaten Fjärdlång, Huvudskär och Utö är Natura 2000-områden.

Skärgårdens huvuddrag

Villinge-Boskapsö: Boskapsön är ganska flack bevuxen med partier av gammal och tät barrblandskog. Stränderna är långgrunda och består ofta av grus eller sand som på öns östra del bildar en sandrevel. Fågellivet är rikt i området och består till stor del av ejder, storskrake och vigg. I reservatet häckar även tobisgrissla och labb. Grunda flader gynnar ett rikt fågelliv och gynnsamma lokaler för fiskreproduktion. För större delen av reservatet gäller tillträdesförbud under fåglarnas häckningstid.

Sundby: Med Sundby avses här den sydligaste delen av Ornö samt skärgårdsöarna i söder och sydost. Naturen präglas av sammanhängande, delvis tallbevuxna hållmarksstråk som skiljs åt av barrskog, odlingsmark, sjöar och flader. Även öarna består mestadels av mer eller mindre tallbevuxna hållmarker. Kring Varnö i väster finns partier med ädellövskog. Här finns också inägomarker som började brukas redan på 1400-talet. Ett kalkstensstråk som framför allt berör Vintingen - Varnöområdet, Stunträsk och de sydöstra delarna löper genom det skyddsvärda området. Strax norr om områdesgränsen ligger Sundby slott i anslutning till ett litet område med öppna odlingsmarker.

Tillgången på kalk gör att vegetationen på sina håll är mycket rik. Ädellövskogen vid Varnö innehåller en lundflora med arter som lundslök, tandrot, underviol, spenört och sårläka. Vid näset i sydost finns en urkalkklippa med rik mossflora samt örtbackar med exempelvis skogslök och kanelros. Även här finns ett litet ädellövskogsparti med många lundarter. Sjöarna framför allt Stunträsk, har stora limnologiska värden. Stunträsk är en orörd och kalkrik sjö som med sina ca 40 m är länets djupaste sjö. Den representerar en mycket ovanlig naturtyp så långt ut i skärgården. Sikt djupet är stort. Sjön är väl undersökt och har ett stort vetenskapligt intresse, bl. a. beroende på förekomsten av skishavsrelikter som skorv och pungräka, vilka annars bara finns i brackvatten.

Skogar, sjöar, stränder och öar ger upphov till ett varierande och delvis artrikt fågelliv med rovfåglar, dykänder, vadare och grisslor. Den omväxlande naturen och de badvänliga stränderna är också mycket attraktiva för det rörliga friluftslivet. Lindvikssundet nära Varnöfladen är områdets populäraste naturhamn.

Fjärdlångarkipelagen öster om Ornö omfattar de större öarna Fjärdlång, Ängsön-Marskär samt ett stort antal mindre öar, kobbar och skär.

De större öarna är skogbevuxna. På de bergiga partierna växer hållmarkstallskog som omväxlar med tallmossar och fattigkärr. Vissa skogsbestånd har karaktär av urskog. I sänkor och fuktiga delar växer lövskog. Djurlivet är rikt. Arkipelagen erbjuder goda natthamnar och möjligheter till bad och fiske. På södra delen av Fjärdlång finns en mindre fritidsby.

Huvudskärsarkipelagen, som är den sydöstligaste utposten av Stockholms skärgård, omfattar ca 200 öar, kobbar och skär. Naturen är typisk för ytterskärgården med kala, mjukt rundade klippor och sparsam vegetation. I skyddade lägen finns örtrika rishedar med ljung, kråkris, hjortron och hönsbär. Öarna hyser ett rikt fågelliv med bl. a. skrak, labb, tordmule och tobisgrissla. Skogshare förekommer på de större öarna.

Ögruppen som numera saknar bofast befolkning, har stor betydelse för friluftslivet och med goda möjligheter till fiske, bad och båtsport.

Norra Utö: Förutom norra delen av Utö omfattar detta område Mysingsholm, Östra och Västra Runmaren m. fl. småöar i Mysingen samt ett antal öar intill norra Utö. Området täcks av barrskogar som delvis, framför allt i de centrala delarna, är friska och örtrika. I öster och söder blir hållmarkstallskog det dominerande inslaget. Små inägomarker finns främst kring och nordost om Gruvbyn. Kalkberg förekommer i ett stråk i de centrala delarna. Kalken är främst koncentrerad till Kroka och Järnholmen i norr, längs stranden norr om Gruvbyn samt kring Trema gårde och Skaftängen. Berggrunden är för övrigt mycket varierande. Förutom kalksten och de vanliga urbergsarterna förekommer malmer med innehåll av bl a järn, zink, bly och silver och ett antal ovanliga mineral. Brytning av främst järnmalm har förekommit på ön under cirka 700 Ar. Området präglas i stor utsträckning av gruvbyn med sina gamla gruvhål, varphögar och byggnader. Här ligger också den gamla kvarnen som blivit Utös speciella kännetecken.

Berggrunden har ett stort geologiskt intresse och kan särskilt studeras i stenmurarna utmed vägen till de gamla gruvorna eller i varphögarna. Järnmalmerna är kvartsblandade och innehåller malmmineralen hämatit och magnetit. På vissa ställen förekommer rester av röd järnkisel. Dessutom finns olika skarnmineral. Det vetenskapliga intresset koncentreras till gruvorna och varphögarna men även stråket av gamla sedimentbergarter (kalkstenar, leptiter m. fl. s k bandade bergarter) har ett stort värde. Här finns nämligen väl bevarade sedimentära strukturer, Norra Utö används flitigt för geovetenskapliga exkursioner.

Kalkbergensfloran innehåller arter som stenkrassing, axveronika, grusbräcka, klibbarv samt i skrevorna kungsmymta tillsammans med ormbunkar som fjällhüllebräken och murruta. Utanför kalkbergen förekommer en vanligare torrängsvegetation. Inom exempelvis Trema gårde växer backnejlika, vårarv och brudbröd men även ovanligare arter som vårvicker, knölgröe och luddtåtel. På klippstränderna växer bl. a. klibbglim som egentligen är en stäppväxt. De nordöstra och västra delarna av barrskogen innehåller partier med rik förekomst av bl. a. hässlebrodd, tandrot, trolldruva, skogsbingel, spenört och sårläka.

Runt ön finns många flader som är värdefulla för fågellivet och som reproduktionsområden för fisk. Fågellivet är även rikt på öarna i nordväst där det bl. a. finns mycket ejder och måsfåglar.

Byggnaderna inom Gruvbyn utgör en rik provkarta på byggande från 1700-talets mitt fram till våra dagar. Betydande delar av bebyggelsen är av kulturhistoriskt värde.

Sydöstra Utö: Skjutfältet med begränsad tillgänglighet under en stor del av året har medfört att flera känsliga fågelarter här funnit en fristad. Fladerna kring Utö hyser ett rikt fågelliv och är av stor betydelse som reproduktionslokaler för fisk. På södra Utö finns några av skärgårdens mest attraktiva sandstränder med intressant flora.

På sydvästra Utö finns rika lundar med inslag av ädellövträd intill det branta Ängsberget. Området är kalkpåverkat och hyser en mycket rik kärlväxt- och kryptogamflora med ett flertal rödlistade arter. På Ängsberget växer kalktorrängsarter som blodnäva, tulkört, stenkrasse, axveronika, kortskaftad fjällhällebräken, grusbräcka och grusslok på hållmarkerna. I sluttningen runt berget växer alm, ask och fågelbär med inslag av gran och andra lövträd. Nordsluttningen domineras av gran-skog med undervegetation av högorter som rödblåra och stinksyska. I området växer ovanliga lundgräs som storsvingel och lundskafting samt lundörter som vårärt, desmeknopp, myska, vätteros, underviol och nässelklocka. Här finns också gott om död ved och en mycket rik moss-, lav- och svampflora med en mängd intressanta arter, bl. a. stor rosettmossa, styv kalkmossa, skör kalkmossa, västlig njurlav och rostticka.

Ålö: Ön är mycket kuperad med omväxlande höga bergspartier och dalstråk/våtmarker. I bergsgrunden kan flera ovanliga mineral påträffas. Delar av ön har tämligen opåverkad barrskog. En av skärgårdens bästa sandstränder finns på den sydöstra delen av ön (Storsand).

Nättarö: Vid Slungborgsudd på södra delen av Nättarö finns ett orört och värdefullt våtmarks-komplex som består av topogent kärr och sumpskog.

Nättarös omfattande sandområden är mycket värdefulla. Sandavlagringarna på Utö, Ålö och Nättarö kan eventuellt ingå som en länk i de sandavlagringar som bildades under den senaste inlands-isens avsmältning mellan den mellansvenska israndzonen och dess finländska motsvarighet Salpausselkä. På nordöstra Nättarö finns sandstränder med dyner av stort geologiskt intresse. Klapperstensfält finns på flera ställen utbredda en bit upp från stranden. De speciella sandmiljöernas växtsamhällen betingar även stora botaniska värden. Dynerna hyser arter representativa för denna ovanliga naturtyp och i söder finns en tallhed.

Nättarö är i övrigt ett mål för rörligt friluftsliv med bra naturhamnar, stuguthyrning, campingplats etc. Sandstränderna är attraktiva för friluftslivet.

Anmärkningar

Stockholms ytterskärgård redovisas till största delen som ett enda skyddsvärt område i Länsstyrelsens naturvårdsprogram (1983). Riksintresseområdet är även av riksintresse för friluftsliv (F AB 1). Skärgården omfattas av särskilda bestämmelser för hushållning med mark och vatten enligt 4 kap. 1, 2 och 4 §§ Miljöbalken.

I området Villinge – Nättarö ingår tre områden av riksintresse för kulturminnesvården, Sundby-Varnö (område K AB 604), Huvudskär (område F AB 603) och Utö gruvor (område K AB 602). Södra delarna av Utö är militärt område (skjutfält) med tillträdesförbud en stor del av året.

Referenser

Elfström E, 1976: Geologiskt intressanta objekt i Stockholms län. Länsstyrelsen i Stockholms län. Rapport nr 1976:12.

Haninge kommun, 1987: Vägvisare till naturen i Haninge.

Haninge kommun, 1991: Hotade lavar på Södertörn.

Haninge kommun, 1992: Inventering av hotade arter på Södertörn.

Johansson, Kjell och Tjernberg, Martin, 1974: Fågelinventering Sundby naturreservat med angränsande områden. SNV PM 438.

Lars Magnusson, 1992: Sammanställning över hotade arter och biotoper i Haninge kommun.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Stockholms läns landsting Uddevalla, 1973: Strandutredningen 1970. Länsstyrelsen meddelande 1973:6.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1974: Områden i Stockholms skärgård speciellt lämpade för friluftsliv. Länsstyrelsen meddelande 1974:16.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1975: Strandinventering i Stockholms skärgård med hjälp av flygbilder - en metodikstudie. Länsstyrelsen meddelande 1975:13.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1976: Geologiskt intressanta objekt i Stockholms län. Länsstyrelsen meddelande 1976:12.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1977: Botaniskt värdefulla områden i Stockholms län. Länsstyrelsen 1977:2.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1977: Utö naturreservat. Inventering av vegetation m. m. som underlag för skötselplan. Länsstyrelsen meddelande 1977:5.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1981: Urskogsartade områden i Stockholms län. Länsstyrelsen meddelande 1981:14.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1983: Fågel och Säl i Stockholms skärgård. Naturvårdsenheten, Stockholm.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1983: Naturvårdsprogram för Stockholms län, del 1. Skyddsvärda områden för naturvård och friluftsliv. Naturvårdsenheten, Stockholm.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1985: Miljöatlas för Stockholms skärgård. Naturvårdsenheten, Stockholm.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1985: Utö pansarskjutfält, inventering och förslag till skötselåtgärder. Länsstyrelsen meddelande 1985:10.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1986: Skyddad natur i Stockholms län, Stockholm.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1988: Naturvårdsprogram för Stockholms län del 2, åtgärdsprogram för 1988-1992.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1993: Odlingsbygd i Stockholms län, del 1 –Natur- och kulturmiljöer.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1993: Odlingsbygd i Stockholms län, del 2 –Äng och Hage.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1993: Ängar och hagar. Rapport nr 1993:18.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1996: Naturkatalog för Stockholms län (remissupplaga).

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1997: Våtmarksinventering i Stockholms län. Rapport nr 1997:1.

Naturskyddsföreningen / B. Möllersten, 1997: Skogar med höga naturvärden i Stockholms län. Naturvårdsverket, 1994: Myrskyddsplan för Sverige. Solna.

Nordiska ministerrådet, 1984: Marina reservat i Norden. Rapport från arbetsgrupp inom Nordiska ministerrådet.

Nordström, A & Sjöberg, G.A., 1982: Vägvisare till Skärgården i Stockholms län.

Projekt Hotade Arter / H-G Toresson, 1992: Inventering av svamp i Haninge.

Projekt Hotade Arter / L. Hedenäs, 1992: Mossinventering i Haninge kommun.

Statens naturvårdsverk, 1974: Fågelinventering Sundby naturreservat med angränsande områden i Stockholms län. SNV PM 438.

Statens Naturvårdsverk, 1976: Områden av riksintresse för friluftsliv och naturvård. PM 726, Fysisk Riksplanering.

Statens Naturvårdsverk, 1980: Marina reservat - utredning om skyddsvärda områden längs Sveriges kust. SNV PM 1297.

Stockholms läns landsting, 1979: Naturresursinventeringen i Stockholms län, del 1 och 4.

Tapper, Per-Göran, 1978: Den maritima lövskogen i Stockholms skärgård. Stockholms universitet botaniska institutionen, meddelande 778/3.

REGISTERBLAD

Namn och datum: Gurli Grönqvist, Mattias Jansson (981027, 990302 och 991008), Anders Plenker-Tind (990128).

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I STOCKHOLMS LÄN

Områdesnummer och namn:

NRO01001.6 STOCKHOLMS SKÄRGÅRD; ÖJA – LANDSORTSDJUPET

Kommuner: Nynäshamn (0192) och Haninge (0136)

Kartblad: 9I SV

Area: Ca. 63 900 ha

Naturgeografisk region: 25 c, Sörmlands (och norra Götalands) skärgårdar

Kust/havsregion: IV –Egentliga Östersjön

Landskapsform: Sprickdalslandskap

Riksvärde

Havslandskap	Utsjö	Fauna	
		Flora	
Skärgårdslandskap	Kusthav	Fauna	
		Flora	
	Jättegrytor, Recent strandbildning		
	Strand	Flora	
		Fauna	
	Strandzon	Flora	
		Fauna	
	Naturskog, Kustnära	Lövskog	Fauna
			Flora
	Fauna		
Flora			

Värdeomdöme

Gunnarsstenarna var bland de första fiskelägena i södra skärgården. Husgrunder efter fiskebodan finns kvar på Norrskär. Ogruppen är en av skärgårdens finaste fågellokaler med många arter och mycket hög fågeltäthet.

Öja: Landsort på ön Öja har gamla anor som lotsplats. Stora delar av Öja är oexploaterad. Området är en av länets förnämsta sträckfågellokalerna och av internationell betydelse för rastande alffågel.

Landsortsdjupet: Östersjöns djupaste del, Landsortsdjupet med största djup cirka 460 m, ligger sydost om Nynäshamn och är ett viktigt referensområde för marin forskning (även internationellt).

Huvudkriterier: A, B, C, D, E

Förutsättningar för bevarande

Skärgårdens land- och vattenområden måste skyddas mot exploateringar och förorenande utsläpp. Ingen nybebyggelse eller tillbyggnad tillåts i den yttre skärgården, stor restriktivitet iaktas i de övriga delarna av riksintresset. Lokalisering av anläggningar för vattenbruk underordnas naturvårdens och friluftslivets intressen. Friluftslivets nyttjande av riksintresset underordnas de faunistiska och vetenskapliga bevarandevärdena. Fastställda skötselplaner genomförs i naturreservaten. Slutavverkning av skog måste i stora delar helt undvikas. Bevarandet av våtmarkers värde kräver att hydrologin skyddas mot dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt. Avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar och i kantzoner, bör ej utföras.

Inverkan av företag och verksamheter i skärgården

Företag och verksamheter som kan skada skärgårdsmiljön och dess naturvärden kan vara;

- större exploateringar, exploatering av stränder för bebyggelse etc.
- ett alltför intensivt friluftsliv, t.ex. under fåglarnas häckningstid
- oljeutsläpp och liknande från sjötrafik
- förorenande utsläpp från industri, bebyggelse och areella näringar
- vindkraftverk, kommunikationsmaster
- fiskodlingar
- muddringar

ÖJA – LANDSORTSDJUPET

Öja med lotsplats och fyr ingår i naturvårdsområdet Öja-Landsort. De stora delar av ön som är obebyggda behålls oexploaterade.

Gunnarsstenarna: Gunnarstenarna består av sex öar och ett antal mindre skär som alla ingår i naturreservatet Järflotta. Fågellivet ges fortsatt goda häckningsmöjligheter genom iakttagande av de skyddsföreskrifter som finns till skydd för fågellivet. Öarna bibehålls oexploaterade.

Viksten: Viksten och kringliggande öar och skär ingår i naturreservatet Järflotta.

Landsort – Landsortsdjupet: Området bibehålls oexploaterat. Utsläpp/förorening/dumpning eller industrietablering som kan påverka området negativt, får ej ske. Lokalisering av anläggningar för vattenbruk underordnas naturvårdens intressen.

Säkerställande

Landsort – Landsortsdjupet: Området är redovisat som skyddsvärt i naturvårdsverkets PM Marina reservat samt i Nordiska Ministerrådets publikation Marina reservat i Norden. Öja är avsatt som naturvårdsområde, skötselplan är fastställd.

Gunnarsstenarna och Viksten ingår i Järflotta naturreservat. Skötselplan är fastställd. Gunnarstenarna är ett Natura 2000-område.

Strandskydd enligt miljöbalken gäller.

Skärgårdens huvuddrag

Öja-Landsort är ett attraktivt utflyktsmål av stor betydelse för friluftslivet. På öns norra del finns en naturhamn. Flyttfågelsträcken förbi Öja-Landsort lockar vår och höst ett stort antal fågelintresserade. Bebyggelsen, koncentrerad till Storhamn på öns södra del, äger betydande kulturhistoriska och miljömässiga värden. Landsort är en av Sveriges äldsta fyrplatser. Nuvarande fyr är uppförd

1687. På ön finns flera jättegrytor. Öja är till största delen bevuxen med lövskog av maritim typ. På Öja återfinns botaniska rariteter som vitoxel, åkerbär och idegran.

Gunnarsstenarna, sydost om Järflotta, består av sex större öar samt ett antal mindre skär. Alla är kala klippöar med lågvuxen buskvegetation i sänkorna. Gunnarsstenarna var bland de första fiske-lägena i södra skärgården. På Norrskär finns fortfarande husgrunder efter fiskebodas kvar. Ögruppen är en av skärgårdens finaste fågellokaler med många arter och mycket hög fågel-täthet. Här finns kolonier av tordmule, tobisgrissla, sillgrissla, silltrut och gråtrut samt grågås m. fl. arter.

Området Landsort – Landsortsdjupet består mest av uthav. Sydost om Nynäshamn ligger Östersjöns djupaste del, Landsortsdjupet, i en förkastningszon med ett största djup av 459 meter. Området utgör en extrem sedimentationsmiljö och är sedan länge ett viktigt referensområde för marin forskning, även internationellt.

Från området finns de från Östersjön längsta tidsserierna av hydrografiska observationer. Syre, salthalt och temperaturmätningar har här pågått sedan 1900-talets början och vattnets halt av när-salter började bestämmas under 1950-talet. Dessa mätserier utgör i dag ett ovärderligt material för att bedöma den allmänna utvecklingen i Östersjön.

Landsortdjupet är relativt orört, men dumpningar har tidigare förekommit.

Anmärkningar:

Stockholms ytterskärgård redovisas till största delen som ett enda skyddsvärt område i Länsstyrelsen naturvårdsprogram (1983). Norra delen av området är även av riksintresse för friluftsliv (F AB 1). Öja är av riksintresse för kulturminnesvård K AB 601, Öja bytomt-Landsort. Hela området omfattas av bestämmelserna i 4 kap 1, 2 och 4 §§ miljöbalken.

Referenser

- Elfström E*, 1976: Geologiskt intressanta objekt i Stockholms län. Länsstyrelsen i Stockholms län. Rapport nr 1976:12.
- Länsstyrelsen i Stockholms län och Stockholms läns landsting*, Uddevalla. Strandutredningen 1970. Länsstyrelsen meddelande 1973:6
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1974: Områden i Stockholms skärgård speciellt lämpade för friluftsliv. Länsstyrelsen meddelande 1974:16.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1976: Geologiskt intressanta objekt i Stockholms län. Länsstyrelsen meddelande 1976:12.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1977: Botaniskt värdefulla områden i Stockholms län. Länsstyrelsen 1977:2.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1977: Natur på Öja-Landsort.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1981: Urskogsartade områden i Stockholms län. Länsstyrelsen meddelande 1981:14.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1983: Fågel och Säl i Stockholms skärgård. Naturvårdsenheten, Stockholm.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1983: Naturvårdsprogram för Stockholms län, del 1. Skyddsvärda områden för naturvård och friluftsliv. Naturvårdsenheten, Stockholm
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1985: Miljöatlas för Stockholms skärgård. Naturvårdsenheten, Stockholm.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1986: Skyddad natur i Stockholms län, Stockholm.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1988: Naturvårdsprogram för Stockholms län del 2, åtgärdsprogram för 1988-1992.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1996: Naturkatalog för Stockholms län (remissupplaga).
- Länsstyrelsen i Stockholms län*: Strandinventering i Stockholms skärgård med hjälp av flygbilder - en metodikstudie. Länsstyrelsen meddelande 1975:13.

- Nordiska ministerrådet*, 1984: Marina reservat i Norden. Rapport från arbetsgrupp inom Nordiska ministerrådet.
- Nordström, A & Sjöberg, G.A.*, 1982: Vägvisare till Skärgården i Stockholms län.
- Nynäshamns kommun*, 1989: Översiktlig naturinventering av Nynäshamns kommun.
- Nynäshamns kommun*, 1991: Hotade lavar på Södertörn.
- Statens Naturvårdsverk*, 1976: Områden av riksintresse för friluftsliv och naturvård. PM 726, Fysisk Riksplanering.
- Statens Naturvårdsverk*, 1980: Marina reservat - utredning om skyddsvärda områden längs Sveriges kust. SNV PM 1297.
- Stockholms läns landsting* 1979: Naturresursinventeringen i Stockholms län, del 1 och 4.
- Tapper, Per-Göran*, 1978: Den maritima lövskogen i Stockholms skärgård. Stockholms universitet botaniska institutionen, meddelande 778/3.

REGISTERBLAD

Namn och datum: Gurli Grönqvist, Mattias Jansson (981027 och 991008), Anders Plenker-Tind (990127)

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I STOCKHOLMS LÄN

Områdesnummer och namn:

NRO01001.7

STOCKHOLMS SKÄRGÅRD; LÅNGÖ – FIFÅNG – SÖDRA TORÖ – JÄRFLOTTA

Kommuner: Nynäshamn (0192) och Södertälje (0181)

Kartblad: 9I NV, 9I NO och 9I SV.

Area: Ca 14 300 ha

Naturgeografisk region: 25 c, Sörmlands (och norra Götalands) skärgårdar

Kust/havsregion: IV –Egentliga Östersjön

Landskapsform: Sprickdalslandskap

Riksvärde

Skärgårdslandskap	Kusthav	Fauna	
		Flora	
	Bergarter, Recent strandbildning, Klapperfält, Glacifluvial randavsättning		
	Strand	Flora	
		Fauna	
	Strandzon	Flora	
		Fauna	
	Sumpskog		
	Naturskog, Kustnära	Tallhed, Ädel-lövskog	Fauna
			Flora
	Fauna		
	Flora		

Värdeomdöme

Södra delen av Järflotta uppbyggs delvis av sandavlagringar som bildades under den senaste inlandsisens avsmältning. Järflotta och även Sandön kan utgöra en länk mellan den mellan-svenska israndzonen och dess finländska motsvarighet Salpausselkä. Den här typen av israndavlagring är ovanlig i Stockholms skärgård. Sandön är den i särklass största av dem men även sandavlagringarna på Järflotta är betydande.

Revskär – Asköfjärden: Skärgårdsområdet är ett viktigt referensområde för den marinekologiska forskningen som bedrivs vid Askölaboratoriet. Området finns med i naturvårdsverkets program för miljökontroll. Södra Torö – Öja har internationell betydelse för rastande alfågel. I skärgårdsområdet finns också flera och viktiga lekområden för strömming.

På Torö finns stor, variationsrik och opåverkad sumpskog. Ören består av en stor isälvsavlagring med bland annat stora klapperfält och tallhed.

Skogsmarken på ön Fifång är relativt opåverkad av modernt skogsbruk och hyser ett värdefullt växt- och djurliv. Bl. a. finns här många lundarter. Den i länet ovanliga sodaörten växer på ön. En speciell sandflora med bl. a. några sällsynta björnbärsarter finns i området.

Grönsö-/Kråkskärsarkipelagen: Området är som helhet av högsta värde, främst genom ädellövbestånd med rik lundflora samt det särpräglade, kalkpåverkade växt- och djurlivet på ön Karta (starkt påverkad av tidigare kalkbrytning). Mycket stora värden är också knutna till sedan längre tid fritt igenväxande blandskog. Mindre öar i området hyser en rik fågelfauna. Här häckar ejder i stort antal samt arter som svärta, vigg och måsfåglar.

Huvudkriterier: A, B, C, D, E

Förutsättningar för bevarande

Skärgårdens land- och vattenområden måste skyddas mot exploateringar och förorenande utsläpp. Ingen nybebyggelse eller tillbyggnad tillåts i den yttre skärgården, stor restriktivitet iakttagas i de övriga delarna av riksintresset. Lokalisering av anläggningar för vattenbruk underordnas naturvårdens och friluftslivets intressen. Friluftslivets nyttjande av riksintresset underordnas de faunistiska och vetenskapliga bevarandevärdena. Fastställda skötselplaner genomförs i naturreservaten. Slutavverkning av skog måste i stora delar helt undvikas. Bevarandet av våtmarkers värde kräver att hydrologin skyddas mot dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt. Avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar och i kantzoner, bör ej utföras.

Inverkan av företag och verksamheter i skärgården

Företag och verksamheter som kan skada skärgårdsmiljön och dess naturvärden kan vara;

- större exploateringar, exploatering av stränder för bebyggelse etc.
- ett alltför intensivt friluftsliv, t.ex. under fåglarnas häckningstid
- oljeutsläpp och liknande från sjötrafik
- förorenande utsläpp från industri, bebyggelse och areella näringar
- vindkraftverk, kommunikationsmaster
- fiskodlingar
- muddringar

LÅNGÖ – FIFÅNG – SÖDRA TORÖ – JÄRFLOTTA

Järflotta – Södra Torö – Revskär – Asköfjärden – Björnö: Inga ytterligare exploateringar i området. Utsläpp/förorening/dumpning eller industrietablering som kan påverka området negativt, får ej ske. Lokalisering av anläggningar för vattenbruk underordnas naturvårdens intressen.

Fifång: Fri utveckling av skogsmarken. Restaurering och hävd av de värdefullaste ängs- och hagmarkerna på södra delen av ön. Fifång ägs av staten genom Naturvårdsverket.

Säkerställande

Fem naturreservat och tre fågelskyddsområden berör riksintresseområdet.

Järflotta naturreservat omfattar förutom Järflotta även ett antal mindre öar och Gunnarstenarna i yttersta skärgården. Skötselplan är fastställd. Reveludden är avsatt som naturreservat, likaså Revskärsarkipelagen. Skötselplan är fastställd för Reveludden, men saknas för Revskär.

Strandskydd enligt miljöbalken gäller. Reveln – Kolguskär och Fifång är Natura 2000-områden.

Området är redovisat som skyddsvärt i naturvårdsverkets PM Marina reservat samt i Nordiska Ministerrådets publikation Marina reservat i Norden.

Skärgårdens huvuddrag

Området består av mellanskärgård som omfattar många olika skärgårdsmiljöer med ett rikt växt- och djurliv.

Skärgården är med sina många naturhamnar och attraktiva utflyktsmål av stor betydelse för boende i Södertälje-, Trosa- och Nynäshamnsområdet och för det rörliga, båtburna friluftslivet. Under senare år har även utlandet fått upp ögonen för vår unika skärgård.

Området är en del av det mest undersökta skärgårdsområdet i Östersjön och är ett viktigt referensområde för den marinekologiska forskningsverksamhet som bedrivs vid Askölaboratoriet på norra delen av Askön. Långa mätserier visar att området i stort sett undgått att påverkas av mänsklig aktivitet i angränsande skärgårdsområden. Det har därför valts ut som ett av tre marina referensområden inom ramen för naturvårdsverkets program för miljökontroll.

I området bedrivs ett intensivt kustfiske efter framför allt strömming, men även efter torsk och ål.

Från området finns de från Östersjön längsta tidsserierna av hydrografiska observationer. Syre, salthalt och temperaturmätningar har här pågått sedan 1900-talets början och vattnets halt av när-salter började bestämmas under 1950-talet. Dessa mätserier utgör i dag ett ovärderligt material för att bedöma den allmänna utvecklingen i Östersjön.

Tallskär, Revskär, Duvskär, Koskär och Kolguskär heter de största öarna i Revskärsarkipelagen som ligger i södra Svärdsfjärden väster om Torö. Området omfattar totalt cirka 20 öar och skär. Naturen har en typisk utskärgårdsprägel, men oftast kala men ibland gles tallbevuxna hållmarker som dominerande inslag. På skyddade ställen växer dock lövträd och buskar. På Revskär finns också gott om idegran. Öarna är obebyggda så när som på några enstaka hus.

På Torö finns stora partier med variationsrik och opåverkad sumpskog.

Ön Fifång i norra Asköfjärden består till stora delar av hållmarker som i skyddade lägen är bevuxna med gles tallskog. De inre delarna i norr utgörs dock av frodig örtrik granskog eller alkärr med inslag av mycket grova tallar. På mellersta Fifång övergår granskogen i en lundartad lövskog med stort inslag av ädla lövträd, främst ek. Kring den numera nedlagda gården i söder finns ängsmarker och vid Östra Bukten finns ett strandängsparti. Den lilla Paradisholmen i norr är förbunden med huvudön genom en sandrevel.

Skogsmarken på Fifång är relativt opåverkad av modernt skogsbruk och hyser ett värdefullt växt- och djurliv. Bl. a. finns här många lundarter. Ett anmärkningsvärt fynd på ön är den i länet ovanliga sodaörten. På sandreveln vid Paradisholmen växer en speciell sandflora med bl a några sällsyn-ta björnbärsarter.

Ön Karta med sin kalkberggrund hyser en intressant, kalkgynnad växtlighet. En stor del av öns berggrund bär spår efter en omfattande kalkbrytning som här ägde rum under åren 1832 fram till år 1890 då kalkbrytningen överflyttades till ön Oaxen. Som mest fanns ett 15-tal hushåll på ön.

Anmärkningar

Skärgården redovisas till största delen som skyddsvärd i Länsstyrelsens naturvårdsprogram (1983). Området berörs av den nationella våtmarksinventeringen (obj.nr. 09I4D01, 09I4D02 och 09I5B01). Området omfattas av bestämmelserna i 4 kap 1, 2 och 4 §§ miljöbalken. Det berörs av

område av riksintresse för friluftsliv F AB 1, samt område av riksintresse för kulturminnesvård K AB 9 (ön Karta). Asköområdet utgör referensområde för naturvårdsverkets miljökontrollarbete (PMK). Arbetet pågår 1999 att avsätta Fifång som naturreservat.

Referenser

- Berndt Lundin* 1972: Taxering av häckande kustfåglar inom Herrhamraöarna 1971.
- Elfström E*, 1976: Geologiskt intressanta objekt i Stockholms län. Länsstyrelsen i Stockholms län. Rapport nr 1976:12.
- Giegold, T. Tutturen, B.*, 1996: Inventering av kransalger inom sju kommuner på Södertörn 1995. Södertörnsekologerna 1996:1
- Lindgren, B. Norrby, E*, 1973: Askö-Fifångarkipelagen. Lantbrukshögskolan, konsulentavdelningens stencilservice, landskap 4. Alnarp 1973.
- Länsstyrelsen i Stockholms län och Stockholms läns landsting*, Uddevalla. Strandutredningen 1970. Länsstyrelsen meddelande 1973:6
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1974: Områden i Stockholms skärgård speciellt lämpade för friluftsliv. Länsstyrelsen meddelande 1974:16.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1975: Strandinventering i Stockholms skärgård med hjälp av flygbilder - en metodikstudie. Länsstyrelsen meddelande 1975:13.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1976: Geologiskt intressanta objekt i Stockholms län. Länsstyrelsen meddelande 1976:12.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1977: Botaniskt värdefulla områden i Stockholms län. Länsstyrelsen 1977:2.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1981: Urskogsartade områden i Stockholms län. Länsstyrelsen meddelande 1981:14.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1983: Fågel och Säl i Stockholms skärgård. Naturvårdsenheten, Stockholm.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1983: Naturvårdsprogram för Stockholms län, del 1. Skyddsvärda områden för naturvård och friluftsliv. Naturvårdsenheten, Stockholm
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1985: Miljöatlas för Stockholms skärgård. Naturvårdsenheten, Stockholm.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1986: Skyddad natur i Stockholms län, Stockholm.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1988: Naturvårdsprogram för Stockholms län del 2, åtgärdsprogram för 1988-1992.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1993: Odlingsbygd i Stockholms län, del 1 –Natur- och Kulturmiljöer.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1993: Odlingsbygd i Stockholms län, del 2 –Äng och Hage.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1993: Ängar och hagar. Rapport nr 1993:18.
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1996: Naturkatalog för Stockholms län (remissupplaga).
- Länsstyrelsen i Stockholms län*, 1997: Våtmarksinventering i Stockholms län. Rapport nr 1997:1.
- Naturskyddsföreningen / B. Möllersten*, 1997: Skogar med höga naturvärden i Stockholms län.
- Naturvårdsverket, 1994: Myrskyddsplan för Sverige. Solna.
- Nordiska ministerrådet*, 1984: Marina reservat i Norden. Rapport från arbetsgrupp inom Nordiska ministerrådet.
- Nordström, A & Sjöberg, G.A.*, 1982: Vägvisare till Skärgården i Stockholms län.
- Nynäshamns kommun*, 1991: Hotade lavar på Södertörn.
- Nynäshamns kommun*, 1991: Översiktlig naturinventering av Nynäshamns kommun.
- Statens Naturvårdsverk*, 1976: Områden av riksintresse för friluftsliv och naturvård. PM 726, Fysisk Riksplanering.
- Statens Naturvårdsverk*, 1980: Marina reservat - utredning om skyddsvärda områden längs Sveriges kust. SNV PM 1297.
- Stockholms läns landsting*, 1979: Naturresursinventeringen i Stockholms län, del 1 och 4.
- Sven-Gunnar Hultman*: Gärflotta – En studie av ett socialt naturreservats bildningsprocess och utnyttjande.

Södertälje kommun / Projekt Hotade Arter, 1994: Värdefulla områden enligt projekt hotade arter på Södertörn inom Södertälje kommun.

Södertälje kommun, 1981: Allemansrättsligt tillgänglig mark i Södertälje kommun.

Södertälje kommun, 1991: Hotade lavar på Södertörn.

Tapper, Per-Göran, 1978: Den maritima lövskogen i Stockholms skärgård. Stockholms universitet botaniska institutionen, meddelande 778/3.